

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

NÁCVIK JEVŮ PRAVOPISU SYNTAKTICKÉHO DIPLOMOVÁ PRÁCE

Martina Světlíková
Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, kombinovaná forma
léta studia (2008-2013)

Vedoucí práce: *PaedDr. Jana Vejvodová, CSc.*

Plzeň 28. března 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 28. března 2013

.....
vlastnoruční podpis

OBSAH

1	ÚVOD.....	- 2 -
2	PRAVOPIS SYNTAKTICKÝ	- 3 -
2.1	POJETÍ SYNTAKTICKÉHO PRAVOPISU	- 3 -
2.2	METODICKÝ POSTUP VÝUKY SYNTAKTICKÉHO PRAVOPISU	- 4 -
3	SYNTAKTICKÝ PRAVOPIS V RVP	- 5 -
3.1.1	Období 1. stupně ZŠ.....	- 5 -
3.1.2	Očekávané výstupy	- 5 -
4	ANALÝZA UČEBNIC.....	- 6 -
4.1	TÉMATA SYNTAKTICKÉHO PRAVOPISU	- 7 -
	Věta, druhy vět	- 7 -
	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	- 7 -
	Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	- 7 -
	Shoda přísudku s podmětem	- 7 -
	Řeč přímá a nepřímá	- 7 -
4.1.1	Věta, druhy vět	- 9 -
4.1.2	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí.....	- 13 -
4.1.3	Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	- 19 -
4.1.4	Shoda přísudku s podmětem	- 26 -
4.1.5	Řeč přímá a nepřímá	- 32 -
5	EMPIRICKÁ ČÁST	- 36 -
5.1	CÍLE A OTÁZKY VÝKUMU	- 36 -
5.2	ZKOUMANÝ VZOREK	- 36 -
5.3	METODICKÝ POSTUP VÝZKUMU.....	- 36 -
5.4	VLASTNÍ TEST (PSÁNO KURZÍVOU)	- 37 -
5.5	VÝSLEDKY VÝZKUMU	- 41 -
5.5.1	Tabulky hodnocení jednotlivých tříd po žácích	- 41 -
5.5.2	Nejčastější chyby v jednotlivých cvičeních	- 45 -
5.5.3	Tabulky úspěšnosti v jednotlivých cvičeních	- 48 -
5.5.4	Hodnocení výzkumu.....	- 49 -
6	METODICKÁ DOPORUČENÍ	- 50 -
6.1	METODICKÁ DOPORUČENÍ VYPLÝVAJÍCÍ Z VÝZKUMU	- 50 -
6.2	NÁVRH PRACOVNÍCH LISTŮ	- 51 -
6.2.1	Pracovní listy na procvičování interpunkce v souvětí.....	- 51 -
6.2.2	Pracovní listy na procvičování shody přísudku s podmětem.....	- 55 -
6.2.3	Pracovní listy na procvičování přímé řeči.....	- 58 -
7	ZÁVĚR	- 60 -
8	SEZNAM TABULEK	- 61 -
9	SEZNAM OBRÁZKŮ	- 62 -
10	SEZNAM PRACOVNÍCH LISTŮ	- 63 -
11	SEZNAM LITERATURY A ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	- 64 -
12	RESUMÉ.....	- 68 -

1 Úvod

Tématem mé diplomové práce je syntaktický pravopis v učivu českého jazyka na 1. stupni ZŠ s důrazem na problematiku jeho nácviku. Toto téma jsem zvolila proto, že vím, jak dokáže interpunkce a psaní tvrdého **y** či měkkého **i** v přičestí činit problémy dospělým. Jak si s tím pak mají poradit žáci ve věku 6-10 let?

Rozhodla jsem se téma podrobněji prozkoumat, zjistit, jaké učebnice mají dnes žáci a vyučující k dispozici, jakým způsobem výuka jevů syntaktického pravopisu na 1. stupni ZŠ probíhá, jak poté žáci látku zvládají, a pokusit se také sama navrhnout některé materiály vhodné pro nácvik syntaktického pravopisu.

Hlavní část mé práce je věnována analýze současných učebnic. Empirická část se věnuje výzkumu provedenému na vzorku žáků pátých tříd a klade si za cíl zjistit, jaké jsou znalosti dnešních žáků pátých tříd, které prvky syntaktického pravopisu jim dělají největší potíže, a které naopak zvládají takřka bez problémů.

Cílem mé práce je tedy prozkoumat současné možnosti výuky s důrazem na analýzu dostupných učebnic, výzkumem zjistit nejčastěji se vyskytující chyby a pokusit se navrhnout materiály, které by mohly pomoci častost výskytu těchto chyb eliminovat nebo alespoň omezit.

2 PRAVOPIS SYNTAKTICKÝ

2.1 POJETÍ SYNTAKTICKÉHO PRAVOPISU

Pravopis není jazyková disciplína v pravém slova smyslu, je to spíše dohoda o způsobu psaní. Čechová¹ popisuje pravopis jako soubor zásad a pravidel, jak se mají mluvené projevy zaznamenávat písmem. Při stanovení pravopisných pravidel se usiluje jednak o to, aby působila co nejméně potíží při zaznamenávání projevů, tj. při psaní, jednak při vybavování jejich obsahu, tj. při čtení. Při úpravách pravopisu se musí brát v úvahu oba tyto úkoly.

Pravopis obecně dělíme do tří kategorií:

- pravopis lexikální,
- pravopis morfologický,
- pravopis syntaktický.

V této práci se budu zabývat pouze pravopisem syntaktickým.

Do syntaktického pravopisu řadíme:

- shodu koncovek příčestí s podmětem,
- větnou interpunkci:
 - a) psaní interpunkčních znamének na konci věty nebo větného celku,
 - b) interpunkci ve větě jednoduché (Maloval barvou zelenou, modrou a červenou.),
 - c) interpunkci v souvětí,
 - d) zápis přímé řeči.

Syntaktický pravopis se vyučuje na obou stupních základní školy, těžiště výcviku v kladení čárek je však až ve vyšších ročnících. Dle Brabcové² je základním předpokladem pro osvojení učiva o shodě přísudku s podmětem bezpečné určování podmětu a pochopení principu shody.

¹ ČECHOVÁ, Marie, Zdeněk HLAVSA, Antonín TEJNOR a Vlastimil STYBLÍK. *Přehledná mluvnice češtiny pro základní školy: [mluvnice se nebojíme]*, str. 132

² BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*, str. 103, 104

2.2 METODICKÝ POSTUP VÝUKY SYNTAKTICKÉHO PRAVOPISU

Postup výuky syntaktického pravopisu probíhá většinou v těchto etapách:

1. ročník

- rozlišení věty, slova,

2. ročník

- projev mluvený a psaný, věta, melodie věty, přestávka mezi větami, větný celek, věta jednoduchá, souvětí, spojka, pořádek vět, druhy vět podle postoje mluvčího,

3. ročník

- promluva, stavba souvětí, spojovací výrazy, vzorec vět, stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice, grafické znázornění větné stavby,

4. ročník

- podmět a přísudek holý a rozvitý, základ podmětu a přísudku, podmět nevyjádřený a několikanásobný, shoda přísudku s podmětem, řeč přímá a nepřímá, uvozovací věta,

5. ročník

- shoda přísudku s podmětem, přísudek slovesný a jmenný se sponou, řeč přímá a nepřímá – mluvnické změny při převodu řeči přímé v nepřímou a naopak.

3 SYNTAKTICKÝ PRAVOPIS V RVP

3.1.1 OBDOBÍ 1. STUPNĚ ZŠ

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) dělí 1. stupeň ZŠ do dvou období:

- 1. období – 1. - 3. ročník ZŠ,
- 2. období - 4. a 5. ročník.

3.1.2 OČEKÁVANÉ VÝSTUPY

Doporučené očekávané výstupy týkající se syntaktického pravopisu řadí RVP do kapitoly JAZYKOVÁ VÝCHOVA a popisuje takto³:

Očekávané výstupy žáka pro 1. období:

- spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy,
- rozlišuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky.

Očekávané výstupy žáka pro 2. Období:

- vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty,
- odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změní větu jednoduchou v souvětí,
- užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje,
- píše správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách,
- zvládá základní příklady syntaktického pravopisu.

³ [online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doprocene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf>

4 ANALÝZA UČEBNIC

Učivo obsažené v učebnicích prvního a druhého období odpovídá požadavkům RVP. Jednotlivé prvky učiva se v učebnicích vesměs opakují, dalo by se říci, že v podstatě kopírují učebnice z dob, kdy se učilo podle dříve platných kurikulárních dokumentů, ne podle RVP a ŠVP (Školní vzdělávací program). Z hlediska složení učiva v jednotlivých ročnících se toho od dob „osnov“ ve výuce pravopisu změnilo pramálo.

Na první pohled se učebnice liší rozsahem. Např. učebnice nakladatelství Didaktis jsou velmi stručné, mají cca 80 – 135 stran. V nižších ročnících jsou každé kapitole či probírané látce věnovány obvykle pouhé 2-4 strany textu včetně úvodních článků a cvičení. Proto se ve školách používají obvykle společně s pracovními sešity od téhož nakladatelství. Nová škola disponuje učebnicemi o podobném počtu stran. Státní pedagogické nakladatelství (Styblík a kol.) textem nešetří a již od 2. ročníku nabízí učebnice o 180 stranách, ve 3. ročníku dokonce více než 220 stran. Státní pedagogické nakladatelství v novějším vydání (Hošnová a kol. 2010) nabízí také úctyhodný rozsah 160 – 200 stran textu, Alter 120 – 160 stran. Tvůrci z nakladatelství Prodos mysleli také na záda našich školáků a rozsah obvyklých 160 stran nabízí v nižších ročnících vždy ve dvou dílech.

Rozdíly jsou také v grafickém zpracování, výběru ilustrací, výběru témat a ukázek pro dané učivo.

Při své dosavadní praxi jsem měla možnost osobně pracovat pouze s učebnicemi nakladatelství Didaktis pro 2. ročník. Velmi jsem proto uvítala šanci podrobněji se seznámit s učebnicemi, které dnešní trh nabízí. Věřím, že ve své budoucí práci dostanu možnost vlastního výběru učebnic a zkušenost s jejich analýzou pro mě bude přínosem.

A teď už k vlastnímu obsahu učebnic z hlediska výuky syntaktického pravopisu.

4.1 TÉMATA SYNTAKTICKÉHO PRAVOPISU

Analýzu jsem věnovala nejen jevům syntaktického pravopisu, ale i jednotlivým jevům skladby, které žáci musí poznat předtím, než jsou schopni pravidla syntaktického pravopisu správně pochopit.

Pro účely analýzy jsem učivo rozdělila do následujících témat:

VĚTA, DRUHY VĚT

VĚTA JEDNODUCHÁ A SOUVĚTÍ, STAVBA SOUVĚTÍ

STAVBA VĚTY JEDNODUCHÉ, ZÁKLADNÍ SKLADEBNÍ DVOJICE

SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

ŘEČ PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ

Výsledky jsem shrnula do následující tabulky č. 1. V tabulce najdeme pro každou řadu učebnic témata, kterými se zabývají v jednotlivých ročnících. Rozdíly mezi jednotlivými řadami jsou patrné nejen z této tabulky, ale jsou uvedeny i v podrobné analýze. Doslovné citace z jednotlivých učebnic jsou uvedeny kurzívou.

TABULKA 1 – UČIVO O SYNTAKTICKÉM PRAVOPISU V JEDNOTLIVÝCH ŘADÁCH UČEBNIC

	2.ROČNÍK	3.ROČNÍK	4.ROČNÍK	5.ROČNÍK
SPN	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá
PRODOS	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá ¹⁾
DIDAKTIS	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá ¹⁾
ALTER	Věta, druhy vět	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá
NOVÁ ŠKOLA	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	Věta, druhy vět ¹⁾ Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá
SPN-FORTUNA	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí	Věta, druhy vět Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá	Věta jednoduchá a souvětí, stavba souvětí Stavba věty jednoduché, základní skladební dvojice Shoda přísudku s podmětem Řeč přímá a nepřímá

¹⁾ jen jako součást úvodního opakování

4.1.1 VĚTA, DRUHY VĚT

SPN – 2. ROČNÍK – STR. 13- 20

Učivo o větě a druzích vět je zařazeno na začátek učebnice hned za úvodní opakování učiva 1. třídy. Pomocí textu i grafického znázornění melodie věty jsou vysvětlovány základní znaky věty: velké písmeno na začátku, tečka, vykřičník nebo otazník na konci, přehledné tabulky základních znaků. Jsou uvedeny úlohy na určování druhů vět, zdůvodňování znamének, obrázek dětí na hřišti s úkolem říkat věty o tom, jak si děti na hřišti hrají.

OBRÁZEK Č. 1 – UKÁZKA Z UČEBNICE STR. 14

Obrázek 1 – Tvoření vět⁴

SPN – 3. ROČNÍK

Ve 3. ročníku se učivo o větě a druzích vět v samostatné kapitole nevyskytuje.

⁴ DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, Vlastimil STYBLÍK, Karla ONDRÁŠKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy: učebnice*, str. 14

PRODOS – 2. ROČNÍK – 1. DÍL - STR. 16-26

Kapitoly Věty, Uspořádání vět a Druhy vět najdeme opět na začátku učebnice, po úvodním opakování. Učebnice nakladatelství Prodos zdůrazňuje, že na začátku věty píšeme vždy velké písmeno, za větou tečku, vykřičník nebo otazník. Najdeme úlohy na tvoření vět ze skupin slov, řazení vět do správného pořadí. Kapitola Druhy vět (str. 20) obsahuje 12 úloh – vyhledávání znamének za větami, doplňování znamének, tvoření vět tázacích, přacích, rozkazovacích a oznamovacích. Mezi cvičeními najdeme vždy stručné a jasné shrnutí probíraných pravidel.

PRODOS – 3. ROČNÍK – 1. DÍL - STR. 32- 35

Na začátku kapitoly o větách najdeme strom s listy, na kterých je pomocí otázek naznačeno, jakým způsobem vytváříme větu rozvitou. Následují cvičení na vytváření rozvitých vět. Dále se kapitola věnuje druhům vět podle jejich melodie. Ta je naznačena i notovým zápisem některých písní. Obsahuje úlohy zaměřené na doplňování znamének a naznačení melodie věty.

OBRÁZEK Č. 2 – UKÁZKA Z UČEBNICE STR. 33

Zaspíváte si a rozhodněte, jaká je melodie.

Kočka le-ze dř - rou pes o - knem ...

stoupavá klesavá

Iá hu-sá-tek ma - lé, ho-tyroz-to... ho-mý ...

stoupavá klesavá

Přečti krásně věty a rozhodni o jejich melodii.

Matka poslala dceru do města na trh.

Hrnečku, vař!

Co mám hrnečku přikázat?

Kéž by hrneček přestal vařit.

řzpomněla si dcera na správný příkaz?

stoupavá klesavá

stoupavá klesavá

stoupavá klesavá

stoupavá klesavá

stoupavá klesavá

Obrázek 2 – Melodie věty⁵

⁵ MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 3 - 1. díl*. Ilustrace Jindřich Kania. Olomouc: Prodos, 1993, 79 s. ISBN 80-858-0606-1 – str. 33

PRODOS – 3. ROČNÍK – 2. DÍL - STR.60

Ve druhém díle se učebnice vrací ke druhům vět a jejich melodii pomocí prvního úvodního cvičení k učivu o větách a souvětí.

PRODOS – 5. ROČNÍK – STR. -74

Kapitola zopakuje melodie vět podle druhů vět. Dále upřesňuje, v jakém způsobu je konkrétní sloveso použité v dané větě podle druhu věty (rozkazovací věta – sloveso v rozkazovacím způsobu apod.).

DIDAKTIS – 2. ROČNÍK – STR. 18-26

Nad úvodním obrázkem rodiny Málkových najdeme tyto informace o větě: *„Věta je myšlenka vyjádřená slovy. Věta se skládá ze slov. Každé slovo píšeme zvlášť. Slovo má ve větě své místo.“* Všimněme si, že už nejsou uváděny informace o tom, že na začátku věty píšeme velké písmeno a na konci tečku, vykřičník či otazník. Následují úlohy na vytváření vět vypovídajících o obrázku rodiny Málkových a obměňovací cvičení na popis toho, co dělají žáci doma. Na konci stránky jsou zařazena dvě cvičení na spojování rozházených slov do věty a naopak rozdělování textu psaného vcelku na jednotlivá slova.

Dalších 7 stránek je věnováno druhům vět – vyhledávání znamének, rozpoznávání a vytváření vět rozkazovacích, přacích a tázacích i oznamovacích.

DIDAKTIS – 3. ROČNÍK

Ve 3. ročníku se učebnice učivem o větě samostatně nezabývá.

ALTER – 2. ROČNÍK – STR. 14-21

Učebnice velmi podrobně opakuje učivo o psaní věty i o promluvě (velké písmeno na začátku, tečka, otazník nebo vykřičník na konci, melodie hlasu při promluvě, přestávka mezi větami). Uvedená cvičení však rozvíjejí také vyjadřovací schopnosti, najdeme zde modelová cvičení, jako např: *„Řekni svými slovy, kterou myšlenku tato věta vyjadřuje.“* Pro usnadnění jsou uváděny příklady: *„První věta vypráví o tom, že....“* Je zde i několik dalších úloh na rozvíjení slovní zásoby. Ani v dalších kapitolách o druzích vět

nezapomínají autoři na úlohy na rozvíjení vyjadřovacích schopností žáků, samozřejmostí jsou informace o psaní znamének v jednotlivých druzích vět, ale i popis jejich melodie.

ALTER – 3. ROČNÍK

Ve 3. ročníku učebnice samostatnou kapitolu o větách neobsahuje.

NOVÁ ŠKOLA – 2. ROČNÍK – STR. 6-9, 25-28

Nová škola řadí učivo o větě sice na začátek, před kapitolu o druzích vět však již zařazuje kapitoly věnované souvětí, obvykle zařazovaná až na konec školního roku. Učivo o druzích vět obsahuje vždy definice psané i mluvené formy daného druhu věty. Cvičení jsou převážně doplňovací.

NOVÁ ŠKOLA – 3. ROČNÍK – STR. 17-18

Ve 3. ročníku zařazuje Nová škola učivo o druzích vět pouze jako krátké úvodní opakování.

SPN – FORTUNA – 2. ROČNÍK – STR. 42-51

Učebnice přináší učivo o větě až v páté kapitole. Předchází mu opakování tvrdých a měkkých slabik, skupin dě, tě, ně..., psaní vlastních jmen a abecedy. Velký rozdíl oproti ostatním učebnicím tkví v tom, že tato se ve 2. ročníku vůbec nezabývá slovními druhy. V kapitole o větě se žáci učí rozpoznat větu od pouhého sledu slov, sami by se tak měli dobrat definice věty a jejích hlavních znaků, tedy velkého písmene na začátku, správného interpunkčního znaménka na konci a informace, že v každé větě bývá slovo, které vyjadřuje, co osoby, zvířata nebo věci dělají. Není zde však uveden ani pojem sloveso, ani pojem přísudek. Podobně jako v předcházejícím vydání učebnic SPN (Styblík a kol.) je zde melodie věty a přestávek mezi větami graficky znázorněna. Další část kapitoly je věnována druhům vět.

SPN – FORTUNA – 3. ROČNÍK – STR. 190-196

Kapitola o větě je zařazena na konec školního roku, pouze jako součást bloku Věta a souvětí.

4.1.2 VĚTA JEDNODUCHÁ A SOUVĚTÍ, STAVBA SOUVĚTÍ

SPN – 2. ROČNÍK – STR. 111- 120

V závěru školního roku přichází učebnice s pojmy větný celek, věta jednoduchá a souvětí. Žáci se dozvídají, že: *„naše projevy jsou složeny z větných celků. Konec větného celku poznáme v řeči podle melodie, v písmu podle tečky, otazníku nebo vykřičníku. Větné celky se dělí na věty jednoduché a na souvětí. Souvětí se skládá ze dvou nebo více vět.“* Následují úlohy na určování počtu větných celků v článku i s vysvětlením, podle čeho se to pozná, který větný celek je tvořen jednou a který vícero větami, případně kolik je v článku souvětí. Jak lze vyčíst z uvedené citace, žáci se učí určovat počet vět v souvětí ne podle počtu sloves či správněji určitých slovesných tvarů, ale intuitivně, podle melodie věty, čárek a spojek. Počet sloves ponechává tato učebnice prozatím stranou. Interpunkci v souvětí učí prozatím psaním čárky s poznámkou, že *„před spojkou a se čárka zpravidla nepíše.“* O spojkách se žáci dozvědí, že mohou spojovat věty nebo jen slova. Kapitola opět klade důraz i na hlasité čtení se správnou výslovností, melodií a přestávkami, najdeme úlohy na vyhledávání souvětí, spojek, dokonce i na zdůvodňování psaní čárek.

SPN – 3. ROČNÍK – STR. 152-167

Učivo o souvětí probíhá ve spirále, znalosti získané ve 2. ročníku jsou dále prohlubovány v závěru učebnice 3. ročníku – ve 13.-15. kapitole. Po úvodním zopakování rozlišování věty jednoduché a souvětí následuje 14. kapitola věnovaná vzorci souvětí. Opět zde najdeme přehledné tabulky základních informací a několik cvičení na procvičení – určování počtu vět v souvětí, doplňování čárek, rozlišení spojek a spojovacích výrazů, zapisování vzorců souvětí a naopak vytváření souvětí podle vzorců.

SPN – 4. ROČNÍK – STR. 156-162

V tomto ročníku probíhá převážně opakování látky z předchozích ročníků. Najdeme cvičení na vyhledávání spojovacích výrazů a určování jejich slovních druhů, doplňování čárek s odůvodněním, určování vět jednoduchých a souvětí, používání vzorců souvětí.

SPN – 5. ROČNÍK – STR. 111-117

Počty vět v souvětí se určují podle počtu základních skladebních dvojic. Věty jsou spojovány spojkami a spojovacími výrazy a oddělovány čárkami. Rozlišujeme věty hlavní a vedlejší. Věty vedlejší jsou na větách hlavních mluvnicky závislé, můžeme se na ně zeptat větou hlavní zeptat. Pravidla opět najdeme označena červenými odrážkami. Je zařazeno cvičení: „Rozlište věty hlavní a vedlejší, pro zjištění, zdali jedna věta na druhé mluvnicky závisí, použijte otázku.“ Další cvičení se zaměřují na nahrazování větných členů vedlejšími větami, spojování vět jednoduchých v souvětí s větami hlavními, doplňování čárek, vyjádření předmětu nebo okolnosti děje vedlejší větou.

PRODOS – 2. ROČNÍK – 2. DÍL, STR. 66-69

Kapitolu o větných celcích najdeme v samém závěru 2. dílu učebnice. Zabývá se větou jednoduchou a souvětím v psané i mluvené řeči. Žáci podtrhávají spojky, zkouší rozhodnout, zda spojky spojují slova nebo věty, rozlišují větu jednoduchou a souvětí a určují počet vět v souvětí, dokončují souvětí „Každý den se učím, i když..., Každý den se učím, protože...“ apod. Stejně jako v učebnicích SPN určují počty vět v souvětí intuitivně podle melodie a přestávek v mluvené řeči a čárek a spojek v řeči psané.

PRODOS – 3. ROČNÍK – 2. DÍL - STR. 60-70

Učivo najdeme v závěru druhého dílu, tedy před závěrečným opakováním. Kapitola O větě a větách klade velký důraz na slovesa. Říká, že „Ve větě jednoduché je zpravidla jeden slovesný tvar. V souvětí jsou obvykle dva nebo více.“ Poté mají žáci rozhodovat, zda jsou dané větné celky větou jednoduchou nebo souvětím. Učebnice se následně vrací k mluvenému projevu, melodii vět a přestávkám. U spojovacích výrazů žáci sami určují, ke kterému slovnímu druhu patří, poté se přes vzorce souvětí dostane k interpunkci, kdy učebnice uvádí, že v psaném projevu věty v souvětí oddělujeme čárkou s výjimkou spojek a, i, ani, nebo, kdy čárku zpravidla nepíšeme. Úlohy jsou obdobné jako u SPN – tvoření souvětí podle vzorců a naopak, určování počtu vět v souvětí, doplňování interpunkce. Cvičení je možné doplňovat přímo v učebnici, najdeme zde i malou křížovku. Mezi jednotlivými cvičeními je vždy vložen stručný odstavec s pravidlem, uvozovaný vždy krátkou větou „Pamatuj si!“.

PRODOS – 4. ROČNÍK – 2. DÍL - STR. 62-67

V úvodu kapitoly najdeme poučku o tom, že „*souvětí je větný celek složený ze dvou nebo více vět, který vyjadřuje složitou myšlenku. Věty v souvětí bývají spojeny spojovacími výrazy.*“ Další stránky se zabývají převážně těmito spojovacími výrazy. Jsou použita cvičení zaměřená na doplňování spojovacích výrazů, zapisování vzorců souvětí a naopak vytváření souvětí podle vzorců, určování počtu větných celků apod.

PRODOS– 5. ROČNÍK – STR. -73

Po úvodním článku následuje cvičení na vyhledávání spojovacích výrazů a určování jejich slovních druhů, určování počtu vět či souvětí či doplňování čárek.

DIDAKTIS – 2. ROČNÍK – STR. 97-99

Na rozdíl od většiny učebnic Didaktis přichází s následující definicí: „*Souvětí se skládá ze dvou nebo více vět jednoduchých. Věty v souvětí spojujeme čárkou nebo spojkami. Počet sloves obvykle určuje počet vět v souvětí.*“ Slovem obvykle se učebnice vyhne podrobnějším detailům, o kterých se žáci zatím neučili. Přestože žáci ještě neznají pojem určitý slovesný tvar, hned v úvodním článku k látce najdeme větu: „*Nápadná barva květů má za úkol přilákat co nejvíce hmyzu.*“ Tato věta má zřejmě dokumentovat ono slovo „obvykle“ uvedené v definici souvětí pod článkem. Zadaný úkol určit počet sloves může být v případě věty s určitým slovesným tvarem i infinitivem najednou pro žáky matoucí. Úlohy se zaměřují na rozlišení věty jednoduché a souvětí, na doplnění souvětí, obměňování spojek.

DIDAKTIS – 3. ROČNÍK – STR.103-105

Opět najdeme velmi stručné zpracování. Na pouhých třech stránkách v závěru školního roku uvádí, že „*spojky mohou spojovat nejen věty, ale i slova mezi sebou*“, že před spojkami a, i se čárka obvykle nepíše, dále pak jak určit základní skladební dvojici a že souvětí má tolik vět, kolik je v něm základních skladebních dvojic a konečně nevynechá zápis souvětí do vzorců. Cvičení různorodá: počítání vět v souvětí, spojování několik vět jednoduchých do souvětí, dokončování souvětí, vytváření souvětí podle vzorců a naopak.

DIDAKTIS – 4. ROČNÍK – STR.115-117

Didaktis základní poučky o souvětích, spojovacích výrazech, vzorcích a interpunkci vkládá do bublin, mezi kterými najdeme obvykle používaná cvičení. Nechybí poučka o tom, že počet vět v souvětí určujeme podle počtu sloves v určitém tvaru.

DIDAKTIS – 5. ROČNÍK – STR. 90

V kapitole najdeme krátké opakování znalostí o souvětí – úvodní článek, v pravém dolním rohu poučky, vlevo potom úkoly pro práci s daným textem.

ALTER – 2. ROČNÍK

Nakladatelství Alter učivo o větě jednoduché a souvětí úplně vynechává.

ALTER – 3. ROČNÍK – STR. 128-131

Ve 3. ročníku nakladatelství se Alter syntaktickou stránkou jazyka začíná zabývat až na konci školního roku po probrání všech vyjmenovaných slov i slovních druhů.

Základní pravidla o souvětí najdeme ve zvýrazněných odstavcích „Zopakujte si!“ a „Pamatujte si!“.

OBRÁZEK Č. 3 – UKÁZKA Z UČEBNICE STR. 129

3. Utvořte souvětí podle těchto vzorců:

Když _____ , _____ .	Když V1, V2.
Kde _____ , _____ .	Kde V1, V2.
Odkud _____ , _____ .	Odkud V1, V2.
Která _____ , _____ .	Která V1, V2.
Protože _____ , _____ .	Protože V1, V2.

a) Všimni si, kde stojí spojovací výraz.
b) Čím jsou odděleny věty v těchto souvětích?

4. Následující souvětí změňte tak, aby odpovídala vzorcí: V1, V2.

Když vítr utichl, na kraj se snesla noc.
Vláda nedal na dobré rady **a** všechno dělal po svém.
Host kupodivu moc nemluvil, **poněvadž** byl po cestě uondaný.

a) Co znamená slovo uondaný? Nahradte je slovem podobného významu.
b) Stalo se vám už někdy, že jste nedali na dobré rady a pak jste toho litovali?

Pamatujte si:
Souvětí je větný celek složený ze dvou nebo více vět.
Věty v souvětí jsou spojeny **spojovacími výrazy**.
Spojovacím výrazem bývá:
a) **spojka** (např. a, i, nebo, ani, ale, aby, když, že, protože),
b) **zájmeno** (např. jaký, který, čím),
c) **příslovce** (např. kdy, kde, odkud).
Spojovací výraz bývá obvykle mezi větami, někdy však stojí i na začátku souvětí. (Když bude pršet, zůstaneme doma. Když V1, V2.)
V některých souvětích spojovací výraz není. Věty jsou pak odděleny **čárkou**. (Připravte loutky, zahrajeme si pohádku. V1, V2.)

Obrázek 3 - Souvětí⁶

⁶ MÜHLHAUSEROVÁ, Hana, Zita JANÁČKOVÁ a Marie MITTERMAYEROVÁ. Český jazyk 3: pro 3. ročník základní školy., str. 129

Učebnice obsahuje cvičení: obměňovací, vytváření souvětí podle vzorců a naopak, doplňování spojovacích výrazů, dokončování souvětí, určování mluvnických kategorií sloves, vyhledávání sloves, u kterých osobu určit nemůžeme. Pomocí cvičení na vyhledávání takových sloves žáci vyvodí určovací pravidlo o počtu vět v souvětí podle počtu určitých slovesných tvarů.

ALTER – 4. ROČNÍK – STR. 3, STR. 127-131

V úvodu učebnice najdeme krátké opakování látky z předchozího ročníku. V závěru učebnice najdeme článek a k němu různorodá cvičení na práci se souvětím. Žáci s jejich pomocí sami vyvodí pravidlo, že počet vět v souvětí určíme podle počtu sloves v určitém tvaru. Na dalších stránkách dojde na spojovací výrazy a vzorce souvětí. V závěru kapitoly je zařazeno ještě nové učivo o interpunkci a to psaní čárek při oslovení.

ALTER – 5. ROČNÍK – STR. 131-139

V této kapitole najdeme nové učivo o větách hlavních a vedlejších (nemohou stát samostatně, jsou mluvnicky závislé na jiných větách). V textu se střídají poučky se cvičeními (určování věty hlavní a vedlejší, vyhledávání určitých slovesných tvarů, doplňování čárek apod.).

NOVÁ ŠKOLA – 2. ROČNÍK – STR. 17-22

Kapitolu věnovanou souvětí, obvykle zařazovanou až na konec školního roku, najdeme už v začátku učebnice, ještě před učivem o druhých vět. Popisuje pojmy větný celek, věta jednoduchá a souvětí. Není uvedeno žádné pravidlo pro rozlišování věty jednoduché a souvětí. Najdeme však cvičení, ve kterých mají žáci právě o tomto rozhodnout, dále cvičení na doplnění druhé části souvětí a vyhledání nejdelšího a nejkratšího větného celku. Další stránky se věnují spojkám. V dalších cvičeních najdeme úkoly jako např. přečíst souvětí a rozdělit je na více vět, doplnit vhodné spojky, dokončit souvětí: „*Budu se učit, protože...; Budu se učit, abych...; Budu se učit, ale...*“

NOVÁ ŠKOLA – 3. ROČNÍK – STR. 19-21

Ve 3. ročníku nejdříve žáci rozlišují větu jednoduchou a souvětí a určují počty vět v souvětí, vše již podle počtu sloves v tvaru určitém. Spojování vět probíhá pomocí spojek

a „jiných slov“. Pravidlo je vždy uvedeno v rámečku v úvodu kapitoly, následují cvičení. Najdeme zde cvičení na spojování vět do souvětí pomocí uvedených spojek, vytváření souvětí z věty jednoduché, vyhledávání spojek, sloves, rozlišování vět jednoduchých a souvětí.

NOVÁ ŠKOLA – 4. ROČNÍK – STR. 78-80

V rámečku najdeme opakování faktů z minulého ročníku, mimo rámeček úlohy na procvičování látky – rozlišení věty jednoduché a souvětí, vyhledávání spojovacích výrazů, sloves, určování počtu vět, doplňování čárek v souvětí. Jako nová látka je uvedeno učivo o vzorcích souvětí.

NOVÁ ŠKOLA – 5. ROČNÍK – STR. 135-137

V závěru učebnice najdeme krátké třístránkové zopakování pravidel o větě jednoduché a souvětí a spojování vět v souvětí doplněné o klasická cvičení.

SPN – FORTUNA – 2. ROČNÍK – STR. 143-148

V úvodu kapitoly najdeme článek, ve kterém jsou barevně odlišeny věty jednoduché a souvětí. Žáci mají sami poznat, jaký je mezi nimi rozdíl. Následuje pravidlo o větných celcích, dále pravidlo o tom, že věty v souvětí obvykle spojují spojky a před nimi se zpravidla píše čárka s výjimkou spojky a. Cvičení: sestavování souvětí se správnou interpunkcí z jednotlivých vět jednoduchých a spojky, úvodní věta začíná velkým písmenem, vyhledávání spojek, vyhledávání vět, které nejsou odděleny čárkou, určování počtu vět, rozlišování věty jednoduché a souvětí.

SPN – FORTUNA – 3. ROČNÍK – STR. 197-201

V závěrečném opakování si žáci opakují základní pravidla, tedy že spojky spojují věty nebo slova, větné celky (věta jednoduchá nebo souvětí), před spojkami se obvykle píše čárka, před spojkou a se obvykle nepíše. Novým učivem je učivo tom, že stavbu souvětí můžeme znázornit vzorcem nebo že spojka může stát na začátku větného celku. K novému učivu najdeme v učebnici i nová cvičení věnovaná vytváření souvětí podle vzorců či zapisování souvětí vzorcem.

SPN – FORTUNA – 4. ROČNÍK – STR. 181-185

Novým učivem je používání dalších slovních druhů (jiných než spojek) jako spojovacích výrazů. Součástí kapitoly jsou články pro práci s textem, cvičení na zapisování vzorců souvětí a naopak, užívání vhodných spojovacích výrazů a čárek v souvětí.

SPN – FORTUNA – 5. ROČNÍK – STR. 197-201

Opakování učiva o stavbě souvětí najdeme na čtyřech stranách v závěru učebnice před učivem o řeči přímé a nepřímé.

4.1.3 STAVBA VĚTY JEDNODUCHÉ, ZÁKLADNÍ SKLADEBNÍ DVOJICE

SPN - 3. ROČNÍK – STR. 133

Kapitolu najdeme jako poslední před závěrečným opakováním. Kapitola začíná článkem popisujícím, čím se zabývá, proč se danému učivu říká stavba věty. Následuje cvičení na rozlišení věty od pouhého shluku slov, jeho výsledkem je definice: „*Věta je uspořádaný celek složený ze slov.*“ Poté žáci „staví“ větu pomocí slov, která k sobě ve větě patří, tedy skladebních dvojic. Základní skladební dvojice je uvedena jako „*dvojice, ve které se můžeme ptát vzájemně jedním členem na druhý*“. Žáci se učí rozvíjet základní skladební dvojici a vytvářet tak větu rozvitou. Ve větách pak určují základní skladební dvojici. V rámečku najdeme pravidlo o tom, že „*zájmeno se patří k slovesu a tvoří s ním jediný člen základní skladební dvojice*“ a také že „*předložky patří k podstatným jménům a nejsou samostatnými členy skladebních dvojic*“. Cvičení jsou zaměřena na vyhledávání sloves, určování základní skladební dvojice, určování počtu vět, vyhledávání vět se stejnou stavbou apod.

SPN - 4. ROČNÍK – STR. 133-148

Nejdříve žáci sestavují uspořádané věty ze zpřeházených slov. Poté je zopakována definice věty (uspořádaný celek složený ze slov), následuje seznámení se skladebními dvojicemi a základní skladební dvojicí. Použita jsou grafická schémata i textové definice, barevné podtržení podmětu a přísudku.

OBRÁZEK Č. 4 – UKÁZKA Z UČEBNICE - STR. 134

3. SKLADEBNÍ DVOJICE

Děti pozorně poslouchaly vypravování a namazané chleby v nich rychle mizely.

Rozdělte souvětí na věty.

A. První věta: Děti pozorně poslouchaly vypravování.

a) **Základní skladební dvojice**
V první větě vyhledejte sloveso určité.

Sloveso určité: *poslouchaly*
Kdo, co poslouchaly? *Děti.*

Děti pozorně poslouchaly vypravování.

Děti poslouchaly je základní skladební dvojice.

V **základní skladební dvojici** jsou oba členy stejně důležité.

Můžeme se ptát vzájemně jedním členem na druhý:

Kdo, co poslouchal?		<i>Děti poslouchaly.</i>
	nebo	
Co dělaly děti?		<i>Děti poslouchaly.</i>

Obrázek 4 – Grafické znázornění základní skladební dvojice⁷

Důležité informace jsou vyznačeny tučně: např. „*V základní skladební dvojici jsou oba členy stejně důležité. Můžeme se ptát vzájemně jedním členem na druhý.*“ Najdeme cvičení zaměřená na vyhledávání a grafické znázornění základní skladební i ostatních skladebních dvojic, jejich zjišťování otázkami. V následující kapitole č. 17 jsou již pojmenovány jednotlivé členy základní skladební dvojice, tedy podmět (kdo) a přísudek (co dělá). Popisuje, že podmět může být holý, rozvitý, nevyjádřený či několikanásobný. Učebnice obsahuje cvičení na odstraňování nevhodného opakování podmětu, cvičení určovací a substituční.

SPN - 5. ROČNÍK – STR. 90-92 (107)

V 5. ročníku najdeme učivo o větných členech základních a rozvíjejících. Kapitola se již podrobně zabývá stavbou věty jednoduché, jsou popsána podrobná pravidla o jednotlivých větných členech, např. „*základem podmětu je nejčastěji podstatné jméno*

⁷ DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, Vlastimil STYBLÍK, Karla ONDRÁŠKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro čtvrtý ročník základní školy: učebnice*, str. 134

v 1. pádě“ nebo „základem přísudku je nejčastěji sloveso ve tvaru určitém.“ Najdeme informace o větných členech vyjádřených, nevyjádřených i několikanásobných, o tom, kterými dalšími slovními druhy může být podmět vyjádřen. Přísudek rozlišuje slovesný a jmenný se sponou. Pravidla jsou vždy označena červenou odrážkou, následují cvičení: vyhledávání podmětu či vysvětlení, proč není uveden, tvoření vět s nevyjádřeným podmětem, vypisování základní skladební dvojice z vět s nevyjádřeným podmětem, určování druhu přísudku, nahrazování slovesného přísudku přísudkem jmenným se sponou apod.

PRODOS – 3. ROČNÍK

Ve třetím ročníku se Prodos stavbou věty jednoduché nezabývá.

PRODOS – 4. ROČNÍK - 2. DÍL – STR. 41- 46

Kapitola Stavba věty jednoduché střídá vždy poučku s jedním či dvěma cvičeními v následujícím pořadí: stavba věty jednoduché: skladební dvojice, základní skladební dvojice (podmět, přísudek), podmět a přísudek holý nebo rozvitý, nevyjádřený podmět, podmět vyjádřený jiným slovním druhem než podstatné jméno (zájmeno, přídavným jménem, číslovkou), několikanásobný podmět, několikanásobný přísudek. Najdeme cvičení na vyhledávání skladební dvojice, jejich grafické vyznačení, tvoření rozvitých vět, úprava vět tak, aby se podmět neopakoval zbytečně, označení vět s nevyjádřeným podmětem, nahrazování podmětu vyjádřeného podstatným jménem, zájmenem, vyznačování několikanásobných podmětů apod. Každé cvičení najdeme v rámečku, učebnice příliš neplýtvá obrázky.

PRODOS – 5. ROČNÍK – STR. 63-64, 70-71

Na dvou stranách Prodos zopakuje, že základem věty bývají základní větné členy – podmět a přísudek. Následuje učivo o rozvíjejících větných členech. Na str. 70-71 ještě učebnice zopakuje několikanásobné větné členy v souvislosti s již probranou shodou přísudku s podmětem. Vysvětlí, kdy se jedná několikanásobný přísudek a kdy již o souvětí, jak několikanásobné větné členy oddělujeme (čárkami a spojkami), a uvede několik příkladů a cvičení na rozlišení.

DIDAKTIS - 3. ROČNÍK – STR. 101-102

Opět velmi stručně na dvou bohatě ilustrovaných stránkách se žáci dozvědí, co je to základní skladební dvojice a jak ji určí. Látkou je provede kreslený kamarád Montík, který jim k určení základní skladební dvojice poskytne podrobný návod. Následují dvě určovací cvičení. Znalost určování základní skladební dvojice je pak v následující kapitole použita k určování počtu vět v souvětí.

DIDAKTIS - 4. ROČNÍK – STR. 100-102

Pomocí několika článků a k nim příslušejících cvičení a pravidel uvedených v barevných bublinách učebnice seznámí žáky s dalšími detaily o podmětu a přísudku: podmět holý/rozvitý, slovní druhy obvyklé pro podmět, podmět nevyjádřený, několikanásobný a také to, že „*zvrtná slovesa se, si a složené slovesné tvary považujeme za jediný větný člen.*“

OBRÁZEK Č. 5 – UKÁZKA Z UČEBNICE STR. 102

SKLADBA • Přísudek

Vítěz zvolil královnu turnaje. Jeho zpěněný kůň nevsímaně miji krasavice. Ženy se dychtivě a nedočkavě tísni kolem princova trůnu. Rytíř zvolna zastavuje koně, sesedá a pokleká před dcerou drobného zemana. Divka rozpačitě přijímá z jeho rukou zlatou korunku. Hledíste se rozbouří. Vznešené dámy špatně skrývají rozhořčení nad počtou, kterou hrdina prokázal neznámé dívce. Prosti lidé se z jeho volby nepokrytě a trochu škodolibě těší.

Přísudek může být vyjádřen jediným členem věty,
např. *kamarádi zpívají,*
nebo může být rozvíjen dalšími členy,
např. *kamarádi zpívají písně.*

Přísudek bývá nejčastěji vyjádřen určitým slovesným tvarem (ptáme se Co dělá? Co se říká o podmětu?).

Zvrtná slovesa (povídali si, vrátil se) a složené slovesné tvary (viděl jsem, lyžovali jsme) považujeme za jediný větný člen.

1. Větik v textu označil všechny přísudky. Na vás je, abyste určili, které z nich jsou rozvíjeny dalšími členy. Přepište všechny do sešitu a ty rozvíté barevně odlište.
2. To je celý Větik, zapomněl na podměty. Napravte to a najděte v každé větě článku podmět.
3. Poradíte si s touto hromadou? Poskládanou větu napište do sešitu a rozeberte základní skladební dvojici.
Z TRÁVY - SPOUSTU - BOBŘI - NA RÍČCE - MALÍ - A - VĚTVÍČEK - V ÚDOLÍ - SI POSTAVILI - HRÁZÍ.
4. Utvořte věty podle zadání, která si pro vás připravil Kouzelník, a napište je:
s rozvitým podmětem a nerozvíjeným přísudkem;
s nerozvíjeným podmětem a rozvitým přísudkem;
s rozvitým podmětem a rozvitým přísudkem.
5. Dokážeš napsat 2 věty s rozvitým přísudkem, jehož součástí bude jednou složený slovesný tvar a podruhé zvrtné sloveso?

Obrázek 5 - Přísudek⁸

⁸ GRÜNHUTOVÁ, Petra, Petra HUMPOLÍKOVÁ, Mária TARÁBKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy, str. 102*

Ve cvičeních žáci vyhledávají podmět, přísudek, určují holé a rozvitě podmínky, vytvářejí věty podle zadání (např. s rozvitým podmínkem a nerozvitým přísudkem) apod. Cvičení jsou dále doplněna i o další týkající se jiného učiva, např. určování mluvnických kategorií sloves, doplňování y/i.

DIDAKTIS - 5. ROČNÍK – STR. 86-87

V 5. ročníku pomocí dvou článků o hvězdách a několika cvičení učebnice zopakuje učivo o podmětu a přísudku. Cvičení jsou zaměřena na vyhledávání podmětů a určování slovního druhu, vyhledání základní skladební dvojice, doplňování několikanásobných větných členů, vyhledání nevyjádřených podmětů a jejich nahrazení vhodnými podstatnými jmény či zájmeny, vyhledání rozvitých podmětů, vyhledání přísudků a rozlišení přísudku slovesného a jmenného se sponou.

ALTER - 3. ROČNÍK – STR. 132-135

Na konkrétním příkladu pomocí otázek („*Kdo se baví? Kamarádi. Co dělají kamarádi? Baví se.*“) vysvětlí učebnice základní skladební dvojici včetně jejího grafického znázornění spojením přísudku s podmínkem dvojitou čarou. Následují cvičení na vyhledávání základní skladební dvojice. Pomocí určování základních skladebních dvojic se žáci dále učí určovat počty vět ve větných celcích.

ALTER - 4. ROČNÍK – STR. 115-117

Po úvodním článku s několika cvičeními na opakování základní skladební dvojice následuje nové učivo nejdříve stručným shrnutím v rámečku: podmět holý/rozvitý, přísudek holý/rozvitý. Tato problematika je dále rozvedena na dalších dvou stránkách. Cvičení se zaměřují na rozlišování podmětu a přísudku holého či rozvitého a na vytváření vět s holým či rozvitým podmínkem či přísudkem. Nechybí ani poučka o tom, že zvrtná slovesa jsou také holým přísudkem.

ALTER - 5. ROČNÍK – STR. 37-44

V 5. ročníku se učivo o podmětu a přísudku dále rozvíjí. Najdeme zde opakování podmětu a přísudku holého a rozvitého, ale také věty s podmínkem nevyjádřeným, ten je rozdělen do tří kategorií:

„1) Je znám z předešlé věty, např. Robinson na svých cestách po ostrově objevil plody výborné chuti. Nasbíral si jich plnou kabelu.

2) Je zřejmý z tvaru určitého slovesa, např. Sáňkovali jsme až do večera.

3) Může být všeobecný (přesněji nepojmenovaní lidé), např. Psali o tom v novinách.“

Následuje kapitola Příšudek holý, rozvitý a několikanásobný. Její součástí je i zmínka o příšudku jmenném. Ve cvičeních žáci převážně určují, o jaký druh podmětu či příšudku jde, a také vytvářejí věty s jejich použitím.

NOVÁ ŠKOLA - 3. ROČNÍK – STR. 17-18

Kapitolu o stavbě věty jednoduché najdeme hned ve 2. kapitole učebnice. V rámečku jsou uvedena pravidla, např. že „základem věty je určité sloveso“. Pod rámečkem jsou cvičení na doplňování sloves, skládání věty ze slov, opravu znaménka za větou. Na další straně je již učivo o základní skladební dvojici, opět nejdříve rámeček s pravidly (podmět = podstatné jméno v 1. pádě, příšudek = sloveso) a pod ním cvičení na určování základní skladební dvojice včetně jejího znázornění či tvoření základní skladební dvojice z uvedených slov či obrázků.

NOVÁ ŠKOLA - 4. ROČNÍK – STR. 81-82, 87

Ve 4. ročníku najdeme učivo o stavbě věty v závěru učebnice. Jako obvykle jsou pravidla uvedena v rámečcích s odrážkami. Nové učivo: základní větné členy, slovní druhy, kterými může být podmět vyjádřen, nevyjádřený podmět. Cvičení se zaměřují na vyhledávání sloves, určování počtu vět ve větném celku, doplňování příšudků (s výběrem či bez něj), tvoření vět z jednotlivých slov. Na straně 87 se učebnice k látce vrací ještě v rámci opakování několika cvičeními na určování podmětu a příšudku apod.

NOVÁ ŠKOLA - 5. ROČNÍK – STR. 119-127

V 5. ročníku již učebnice věnuje skladbě obsáhlejší část. Nejdříve se zabývá určování základních větných členů, poté druhům podmětů (vyjádřený, nevyjádřený, všeobecný; podmět rozvitý a podmět několikanásobný) a nakonec příšudkem slovesným. Příšudek jmenný se sponou zmíněn není. Pravidla jsou uvedena v rámečcích, mezi kterými

najdeme následující typy cvičení: na určování základní skladební dvojice a grafické znázornění, vyhledávání a zapisování základních skladebních dvojic s nevyjádřeným či několikanásobným podmětem, určování slovního druhu podmětu.

SPN - FORTUNA - 3. ROČNÍK – STR. 190-196

Již z úvodního článku kapitoly se žáci dozvědí, že věty mají určitou stavbu, která má nějaká daná pravidla. Kapitola je vedena jako rozhovor mladší a starší sestry o tom, co se starší sestra již ve škole naučila. Pod článkem jsou cvičení na zapisování a skládání vět z jednotlivých slov jako z korálků (obr. 1).

OBRÁZEK Č. 6 – UKÁZKA Z UČEBNICE STR. 191

3. Malujeme větu
„Viš, že stavbu věty můžeme namalovat?“ ptá se Hanka. „Vyber si nějaké sloveso.“
Žaneta se podívá na Mourka a vyhrkne: „Tak třeba mňouká.“
„Dobře,“ souhlasí Hanka. „Namalujeme to slovo třeba jako korálek na šňůrce.“

„To je nějaký smutný náhrdelník, má jen jeden korálek.“
„Co si myslíš, že mu chybí?“ ptá se Hanka.
„Mňouká, mňouká...“ přemýšlí Žaneta. „Už to mám! Nevíme, kdo mňouká! – Kdo mňouká? Kotě mňouká.“

„A které korálky ještě můžeme přidat?“ chce vědět Hanka.
„Třeba – jaké kotě? Mourovaté,“ odpovídá Žaneta.

„Mourovaté kotě mňouká... Mňouká kde? V pelíšku.“

Obrázek 6 – Malujeme větu⁹

Dále v kapitole používá starší sestra místo náhrdelníku grafické znázornění skladební dvojice dvojitou svorkou. Kromě cvičení na určování základní skladební dvojice a rozhovoru dvou sester najdeme shrnutí pravidel v odstavci uváděném vždy nadpisem „Pamatujte si“. Nejsou zde ještě uvedeny pojmy podmět a přísudek.

⁹ HOŠNOVÁ, Eva. *Český jazyk 3 pro základní školy*, str. 191

SPN - FORTUNA - 4. ROČNÍK – STR. 158-165

V úvodním článku jsou podtržena všechna slovesa. Ve cvičeních pod článkem žáci určují, ke kterým slovním druhům patří podtržená slova, počet vět jednoduchých a musí i říci, podle čeho to poznali. Následují opakovací cvičení na vyhledávání skladební dvojice a její grafické znázornění dvojitou svorkou. Pravidla jsou opět označena nadpisem „*!Pamatujte si!*“. V učebnici najdeme následující nové učivo: podmět, přísudek, podmět vyjádřený, nevyjádřený, několikanásobný. Cvičení se zaměřují na určování podmětu a přísudku, rozlišování věty jednoduché a souvětí, vyhledávání několikanásobných podmětů v článku.

SPN - FORTUNA - 5. ROČNÍK – STR. 166-169, 177-179

Na stranách 166-169 najdeme kapitoly základní skladební dvojice a určovací skladební dvojice. Kapitoly o druzích podmětů a přísudků najdeme až po stránkách věnovaných shodě přísudku s podmětem. Učebnice zmiňuje jak přísudek slovesný, tak i jmenný se sponou.

4.1.4 SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

SPN – 4. ROČNÍK – STR. 149-155

V úvodním článku žáci zjišťují, v čem se shoduje přísudek s podmětem (osoba a číslo). Poté jsou stručně a přehledně vysvětleny zásady shody přísudku s podmětem (včetně grafického znázornění - spojení přísudku s podmětem dvojitou svorkou) a shody v rodě, je-li v přísudku přičestí minulé. Následuje klasické schéma výuky shody přísudku v přičestí minulém s podmětem v rodě, tedy nejdříve kapitola o podmětu ve středním rodě, následně kapitola o podmětu v rodě ženském a nakonec kapitola o podmětu v rodě mužském včetně zásad o životnosti a neživotnosti rodu podmětu a psaní i/y v přičestí minulém.

V úlohách žáci vesměs vyhledávají základní skladební dvojice a odůvodňují pravopis přičestí minulého. V závěru kapitoly najdeme několik doplňovacích cvičení.

SPN – 5. ROČNÍK – STR. 108-110

V úvodu kapitoly najdeme tabulku k zopakování pravidel psaní i/y v koncovce přičestí. Dále následují pravidla o psaní –i v koncovce přičestí v přísudku, pokud je podmět nevyjádřený a jeho rod neznáme. Slůvkem „*Pozor!*“ je zvýrazněno pravidlo o změně rodu podstatného jména dítě ze středního rodu v jednotném čísle na rod ženský v čísle množném („*Děti se vrátily.*“) Následují cvičení: doplňovací - vyhledat základní skladební dvojice a doplnit koncovky přičestí, obměňovací – změnit jména v podmětu tak, aby se změnila koncovka přičestí, modelová - utvořit a napsat věty se slovesy v minulém čase s uvedenými podmínkami. Jako poslední učivo v této kapitole najdeme shodu přísudku s několikanásobným podmínkem. Nejdříve jsou pod červenými odrážkami jasně a správně uvedena pravidla, poté následují dvě cvičení na doplňování koncovek přičestí, resp. utvoření vět s několikanásobnými podmínkami se slovesy v minulém čase.

PRODOS – 4. ROČNÍK – 2. DÍL STR. 50-59

V úvodu kapitoly najdeme v rámečku pravidlo o tom, že se přísudek shoduje s podmínkem v osobě a čísle a že „*pokud je v přísudku přičestí minulé, shoduje se přísudek s podmínkem v osobě, čísle a rodě*“. Jsou uvedeny i příklady vět. Pod rámečkem následují cvičení na vyznačení podmínky a přísudku ve větách, grafické vyznačení základní skladební dvojice a ostatních skladebních dvojic a podtržení několikanásobných podmětů a přísudků. Další stránky jsou věnovány shodě přísudku s přičestím minulým s podmínkem v jednotlivých rodech. Opět se začíná rodem středním, následuje rod ženský a jako poslední rod mužský. Kapitoly dodržují stále stejné schéma: rámeček s pravidlem na začátku, pod ním cvičení: převádění věty do plurálu, doplňování sloves z nabídky ve správném tvaru času minulého, určování mluvnických kategorií podstatných jmen, doplňování y/i, vytváření vět s daným podmínkem. V závěru najdeme tabulku se shrnutím koncovek přičestí minulého pro všechny tři rody. Cvičení jsou většinou jednoduchá, prozatím zde nenajdeme cvičení s opačným pořadím podmínky a přísudku jako např. „*STROJE OPRAVOVALI DĚLNÍCI*“ nebo typ „*DAVY LIDÍ HLUČELY*“.

PRODOS – 5. ROČNÍK – STR. 67-71

V učebnici pro 5. ročník najdeme v úvodu kapitoly článek, pod nímž je několik cvičení k textu: vyhledávání přísudků a podmětů, označení nadužívaného slova, z čehož vyplýne, že podmět nemusí být vždy vyjádřen. V dalším cvičení mají žáci pozorovat věty, v kterých jsou tučně vyznačeny koncovky podmětů a přísudků s přičestím minulým. Pod větami jsou pravidla psaní koncovek popsána. Dále následuje řada cvičení na vyhledávání shody přísudků s podmětů, převádění vět do množného čísla, doplňování vhodných sloves z nabídky ve správném tvaru, spojování částí vět, doplňování i/y (objevují se už i věty jako „*Stovky lidí přijely vlakem*“). Nechybí ani pravidlo o psaní koncovky přičestí minulého v případech několikanásobného podmětu.

DIDAKTIS – 4. ROČNÍK – STR. 105-113

Pod úvodním článkem je „*kouzelníková poučka*“ o tom, že se přísudek shoduje s podmětem v osobě a čísle, a druhá říkájící, že „*je-li v přísudku přičestí činné, shoduje se přísudek s podmětem v osobě, čísle a rodě.*“ Pod obrázkem kouzelníka s poučkami najdeme přehlednou tabulku koncovek pro všechny rody podmětu. Cvičení jsou zaměřena na doplňování koncovek podle tabulky a určování rodu u podmětu, vyhledávání podmětu a zdůvodňování koncovek, vytváření vět s danými slovesy, doplňování i/y. Další stránky se věnují podrobně jednotlivým rodům. Opět je tu stejné schéma: úvodní článek, kouzelníková poučka s obrázkem a cvičení.

DIDAKTIS – 5. ROČNÍK – STR. 88-89

Pod úvodním článkem najdeme několik opakovacích cvičení, neúplnou tabulku koncovek přičestí pro podmětů v množném čísle, určování rodů a životnosti, vyhledání podmětů k přísudkům z textu, doplňování i/y. Jako nové učivo je uvedeno pravidlo o psaní koncovky v případě několikanásobného podmětu.

ALTER – 4. ROČNÍK – STR. 118-122

V úvodním článku jsou základní skladební dvojice vyznačeny tučným písmem. Pod článkem najdeme několik opakovacích cvičení, např. grafické označování podmětů a přísudků. Následují úvodní cvičení k názornému předvedení shody („*Ukažte na podmětů*

ukazovacími zájmeny a také slovesnou osobu vyjádřete zájmenem. Porovnejte jejich rod a číslo.“)

(ti) kamarádi.....(oni) šli

Pod tímto cvičením najdeme tabulku koncovek pro jednotlivé rody podmětu, kam koncovky doplní sami žáci. Další stránky se věnují jednotlivě rodům podmětu v klasickém pořadí podmět rodu středního, ženského a nakonec mužského (životného a neživotného). V rámečku najdeme poučku, jakou koncovku přičestí pro ten který rod podmětu píšeme. Učebnice obsahuje cvičení zaměřená na převádění vět do času minulého a odůvodnění pravopisu, podtrhávání základní skladební dvojice, doplňování přísudků k podmětům.

ALTER – 5. ROČNÍK – STR. 46-57

V 5. ročníku Alter zaměňuje pořadí jednotlivých rodů podmětů a začíná rodem mužským. K úvodnímu článku je doplněno několik opakovacích cvičení na problematiku syntaxe: vyznačit základní skladební dvojice, graficky odlišit podmět rodu mužského životného a neživotného, vyznačit slova, která rozvíjejí podmět. V rámečku pak najdeme opakování základních pravidel o přísudku (slovesný / jmenný se sponou, několikanásobný, holý, rozvitý, shoda s podmětem). Poté najdeme řadu doplňovacích cvičení na správné koncovky přičestí. Podobně jsou zpracovány kapitoly o zbylých rodech – ženském a středním. Cvičení se zaměřují na doplňování koncovek přičestí, převádění vět do množného čísla, výběr správných podmětů podle dané koncovky přičestí, odůvodňování pravopisu koncovek. Najdeme i věty jako „*Houfy špačků přepadly třešňový sad.*“ V kapitole „Procvičování“ na str. 57 najdeme ještě pravidlo o psaní koncovky v případě několikanásobného podmětu.

NOVÁ ŠKOLA – 4. ROČNÍK – STR. 83-86

Kapitola začíná cvičením na vyhledání základních skladebních dvojic a jejich rozdělení do čtyř sloupců podle rodu podmětu. Pod článkem jsou v rámečku popsána pravidla shody (v osobě a čísle) včetně příkladů vět. Následuje tabulka přehledu psaní koncovek v přísudku. V dalším modelovém cvičení mají žáci vytvářet věty s ukazovacím zájmenem podle vzoru a všimnout si i této shody. Na dalších stránkách se učebnice věnuje každému rodu jednotlivě v klasickém pořadí střední, ženský, mužský rod. Cvičení jsou

zaměřena na doplňování koncovky příčestí, převádění vět do množného čísla, doplňování vhodných přísudků k podmínkám v čase minulém, spojování přísudků a nabízenými přísudky, odpovídání na otázky v minulém čase celými větami. V učebnici najdeme i upozornění uvedené slovem „*Pamatujte!*“ týkající se zvláštních případů, např. děti, oči, uši (změna rodu středního v čísle jednotném v rod ženský v čísle množném nebo změny neživotnosti v životnost podstatných jmen v množném čísle – draci, sněhuláci).

NOVÁ ŠKOLA – 5. ROČNÍK – STR. 128-132

Na začátku kapitoly najdeme tabulku koncovek příčestí a také poznámku o některých zvláštních případech (děti, dny / dni). Cvičení jsou převážně doplňovací a nebo obměňovací - převádění vět do množného čísla a času minulého či zdůvodňování pravopisu. Rámečkem „*Pamatujte!*“ učebnice upozorní na podmět všeobecný, kdy v příčestí činném píšeme koncovku –i. Zvláštní kapitola je věnovaná shodě přísudku s několikanásobným podmětem. Všechna pravidla jsou podrobně shrnuta do rámečku. Nechybí ani pravidlo o množnosti psaní koncovky příčestí činného shodně s rodem nejbližšího jména, pokud přísudek stojí před několikanásobným podmětem. Cvičení jsou opět zaměřena na doplňování koncovky, sestavování vět z daných přísudků a několikanásobných podmětů. Ve cvičeních nechybí ani diktáty.

OBRÁZEK Č. 7 – UKÁZKA Z UČEBNICE – STR. 131

7. SHODA PŘÍSUDKU S NĚKOLIKANÁSOBNÝM PODMĚTEM

A. Na jaře se první probudili ježci a jezevci. Ledý a rampouchy pokryly krajinu. Vrby a osiky se zelenaly. Na dvoře pobíhala kuřata a housata.

B. Zajíci, smky a veverky se ukrývali před vánicí. Před vánicí se ukrývali zajíci, smky a veverky. Před vánicí se ukrývali veverky, smky a zajíci.
Nebo: Před vánicí se ukrývaly veverky, smky a zajíci.

C. Kukačky, dudci i datli se ozývali z blízkého lesa. Z blízkého lesa se ozývali datli, kukačky a dudci. Z blízkého lesa se ozývali kukačky, datli a dudci.
Nebo: Z blízkého lesa se ozývaly kukačky, datli a dudci.

1. Zopakujte si, co je to několikanásobný podmět.
2. Přečtěte si uvedené věty a pozorujte, jakého rodu jsou členy několikanásobného podmětu a jak píšeme koncovku přičestí činného v přísudku.

Obsahuje-li několikanásobný podmět podstatná jména stejného rodu,
 píšeme koncovku přičestí činného takto:
 a) u rodu **mužského životného** – píšeme koncovku -i
 Např.: Špačci a vrabci napadli sad třešní.
 b) u rodu **mužského neživotného** – píšeme koncovku -y
 Např.: Stromy a keře rozkvetly.
 c) u rodu **ženského** – píšeme koncovku -y
 Např.: Na rybníku plavaly husy a kačeny.
 d) u rodu **středního** – píšeme koncovku -a
 Např.: Kofata i stěnata unaveně usnula.
 Obsahuje-li několikanásobný podmět podstatná jména různého rodu,
 píšeme koncovku přičestí činného takto:
 a) **Je-li alespoň jeden člen několikanásobného podmětu mužského rodu životného** – píšeme koncovku -i
 Např.: Cvrčci a kobylky se ozývali v trávě.
 b) **Není-li v několikanásobném podmětu člen mužského rodu životného** – píšeme koncovku -y
 Např.: Pařezy a kmeny čněly nad hladinou.
 c) **Stojí-li ve větě přísudek před několikanásobným podmětem,**
 může se koncovka přičestí činného shodovat s rodem nejbližšího
 jména. Obojí způsob pravopisu je povolen.
 Např.: Ve vodě pluly žáby, ryby a raci. NEBO: Ve vodě pluli žáby,
 ryby a raci. (Ale pouze: Raci, žáby a ryby pluli ve vodě.)

131

Obrázek 7 – Shoda přísudku s několikanásobným podmětem¹⁰

SPN - FORTUNA – 4. ROČNÍK – STR. 166-174

V úvodu kapitoly najdeme článek vysvětlující, co to znamená, když se něco shoduje. Článek to velmi pěkně popisuje na svazku klíčů a zámku, nechybí ani obrázek. Pravidlo o shodě je pak zvýrazněno nápisem „Pamatujte si“. Následují dvě cvičení na určování podmětu a přísudku a vyhledání vět s nevyjádřeným podmětem. Další stránky jsou věnovány jednotlivým rodům podmětu v pořadí střední, ženský, mužský rod. Dříve než přijdou úlohy na doplňování koncovek přičestí, určují žáci číslo a rod podmětu, všímají si koncovek sloves v přísudku a pracují i s obsahem uvedeného článku. Potom přijde na řadu vlastní pravidlo psaní koncovky s nápisem „Pamatujte si!“ a pak teprve doplňovací cvičení. Učebnice upozorní i na pravidla psaní koncovky v případě nevyjádřeného podmětu.

¹⁰ JANÁČKOVÁ, Zita, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk 5, str. 131*

SPN – FORTUNA – 5. ROČNÍK – STR. 175-187

Učebnice nejdříve shrne učivo ze 4. ročníku. Nové je učivo o přísudku slovesném a jmenném se sponou, zvláštní kapitolu věnuje také podmětu několikanásobnému a podmětu nevyjádřenému a shodě přísudku s několikanásobným podmětem.

4.1.5 ŘEČ PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ

SPN – 4. ROČNÍK – STR. 163-167

Učivo o řeči přímé a nepřímé najdeme v samotném závěru učebnice. Kapitola je uvedena ukázkou z Doktorské pohádky K. Čapka nazvanou Drvoštěp lékařem. Ukázkou mají žáci číst po rolích. V rámečku následují pravidla týkající se přímé řeči: co je přímá řeč, věta uvozovací, kde může věta uvozovací stát, a pravidlo o tom, že přímá řeč je obvykle ohraničena uvozovkami. Typy přímé řeči (podle polohy věty uvozovací) jsou v dalším rámečku vyznačeny schematicky. Cvičení se zaměřují na rozlišování věty uvozovací a řeči přímé, přesuny uvozovací věty, doplňování uvozovek a interpunkce, převádění řeči přímé na nepřímou a naopak, doplňování uvozovacích vět.

SPN – 5. ROČNÍK – STR. 118-121

V úvodu kapitoly najdeme úryvek z Babičky Boženy Němcové. Následují podrobně shrnutá pravidla používání řeči přímé, v textu označená růžovými odrážkami, i názorné ukázky změny umístění věty uvozovací na příkladu jedné věty. Najdeme zde i pravidla psaní interpunkce při použití přímé řeči (uvozovací větu před přímou řečí oddělujeme dvojtečkou, za přímou řečí čárkou, kterou může nahradit vykřičník či otazník, vloženou uvozovací větu oddělujeme čárkami z obou stran). Důležitá je i poznámka: *„Věta uvozovací a přímá řeč netvoří souvětí; je to volné spojení vět“*. Cvičení jsou klasická zaměřená na doplňování interpunkčních znamének, obměňování věty tak, aby byla použita přímá řeč, s různou polohou věty uvozovací, ale také úlohy jiného typu jako např. při převádění řeči přímé v nepřímou sledovat, *„jakou větou vyjadřujeme řeč nepřímou, jak se při tom mění mluvnická osoba a slovesný způsob, které spojovací výrazy připojují řeč nepřímou k větě hlavní.“*

PRODOS – 4. ROČNÍK – 2. DÍL - STR. 68-69

Jako první v kapitole najdeme rámeček s pravidly o přímé řeči a větách uvozovacích – stručně, přehledně s příklady. Následující úryvek textu mají žáci za úkol přečíst tak, aby si rozdělili role. Dále přijde cvičení na vyznačení uvozovacích vět a zdůvodnění případu, kdy přímá řeč není uvozena uvozovací větou, a jako poslední cvičení na převedení nepřímé řeči do řeči přímé a její zapsání.

PRODOS – 5. ROČNÍK – STR. 16

Učivo o přímé řeči najdeme v 5. ročníku jen jako součást úvodního opakování, více se mu učebnice již nevěnuje.

DIDAKTIS – 4. ROČNÍK – STR. 11, 118

Jako obvykle najdeme poučky pod úvodním článkem v barevných bublinách vedle obrázku. Pod poučkami následují cvičení na vyhledávání přímé řeči, doplňování znamének a převádění přímé řeči na řeč nepřímou.

DIDAKTIS – 5. ROČNÍK – STR. 7

V 5. ročníku Didaktis přímé a nepřímé řeči samostatnou kapitolu nevěnuje. Učivo zařadil pouze jako součást úvodního opakování (cvičení na převod řeči přímé v nepřímou).

ALTER – 4. ROČNÍK

Ve 4. ročníku Alter přímou řeč nezařazuje.

ALTER – 5. ROČNÍK – STR. 156-159

V úvodním článku je přímá a nepřímá řeč barevně odlišena. Následují příklady typů uvozovacích vět včetně pravidel psaní uvozovek, interpunkce i velkých a malých písmen. Vše je velmi názorně vysvětleno. Na další stránce v rámečku jsou pravidla shrnuta. Poté následují cvičení na vymyšlení přímé řeči k daným uvozovacím větám, doplňování interpunkce, zápis přímé řeči z pohádky O Červené karkulce, převádění textu do přímé řeči a naopak. Další rámeček si všímá gramatických pravidel převádění přímé řeči do nepřímé, např. jak se změní osoba sloves či pořádek slov, že se z věty uvozovací a přímé řeči stává souvětí apod.

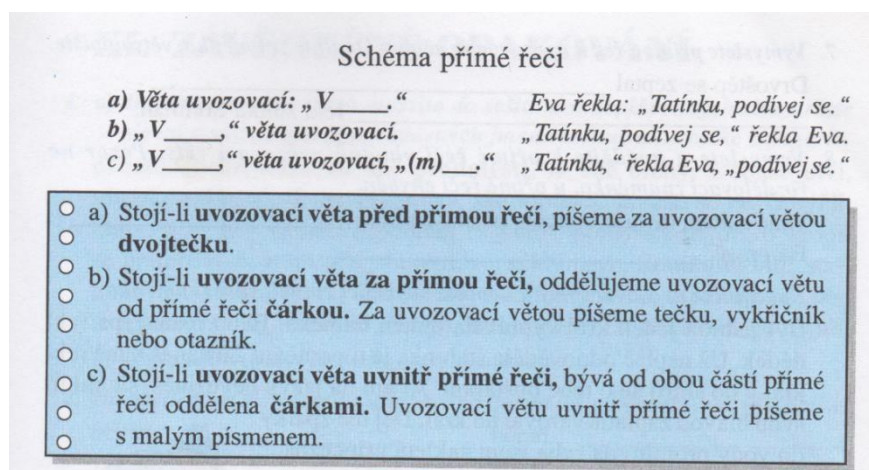
NOVÁ ŠKOLA – 4. ROČNÍK – STR. 90-91

Nová škola věnuje přímé a nepřímé řeči ve 4. ročníku dvě stránky před závěrečným opakováním.

NOVÁ ŠKOLA – 5. ROČNÍK – STR. 138-141

V úvodu kapitoly je použit úryvek z Loupežnické pohádky Karla Čapka. Cvičení k ukázce jsou pozorovacího typu, žáci si sami všimají typických znaků zápisu přímé řeči. Následuje schéma tří typů umístění uvozovací věty s příklady a pravidla psaní přímé řeči v několika rámečcích s uvozovkami.

OBRÁZEK Č. 8 – UKÁZKA Z UČEBNICE – STR. 139

Obrázek 8 - Schéma přímé řeči¹¹

V učebnici najdeme cvičení na převádění přímé řeči do nepřímé, včetně sledování, jak se přímá řeč mění ve vedlejší větu, vytváření přímé řeči s různým postavením uvozovací věty, vymýšlení uvozovacích vět, rozlišování uvozovacích vět, doplňování interpunkce.

SPN – FORTUNA – 4. ROČNÍK – STR. 186-192

Učivo je rozděleno do dvou kapitol (Řeč přímá a Řeč nepřímá). V kapitole o přímé řeči najdeme úvodní článek s barevně odlišenou přímou řečí. Pravidla a definice najdeme v barevných rámečcích s nadpisem „Pamatujte si:“. Třem typům uvozovacích vět jsou věnovány samostatné podkapitoly vždy s úvodním článkem, rámečkem s pravidly a

¹¹ JANÁČKOVÁ, Zita, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk 5: učebnice pro 5. ročník*, str. 139

cvičením na spojování uvozovací věty s přímou řečí. V kapitole o nepřímé řeči jsou dva podobné texty zapsány jednou s použitím přímé řeči, podruhé s použitím řeči nepřímé. Věty, ve kterých postavy něco říkají, jsou barevně odlišeny. Pod článkem je opět rámeček s pravidly, po kterém následuje závěrečné cvičení na převod nepřímé řeči do řeči přímé s využitím různého postavení uvozovací věty.

SPN – FORTUNA – 5. ROČNÍK – STR. 197-201

Učivo o přímé řeči je zařazeno jako podkapitola kapitoly nazvané Souvětí, řeč přímá a nepřímá. V úvodu najdeme úryvek s použitím přímé řeči. Pravidla jsou uvedena ve dvou rámečcích s nadpisem: „*!Zopakujte si:*“. Cvičení se zaměřují na doplňování interpunkčních znamének, převádění nepřímé řeči do přímé podle schémat, převádění nepřímé řeči do přímé s využitím různého postavení uvozovací věty a převádění přímé řeči do nepřímé.

5 EMPIRICKÁ ČÁST

5.1 CÍLE A OTÁZKY VÝKUMU

Výzkumem jsem ověřovala dovednosti žáků 5. ročníků v oblasti syntaktického pravopisu. Cílem bylo ověřit úroveň znalostí žáků v jednotlivých oblastech syntaktického pravopisu, vytipovat nejčastěji se vyskytující chyby a na základě tohoto výzkumu sestavit návrh pracovních listů zaměřených na nácvik jevů syntaktického pravopisu.

5.2 ZKOUMANÝ VZOREK

Výzkum jsem provedla na třech základních školách (dvou plzeňských, jedné mimoplzeňské). Výzkumu se zúčastnilo celkem 66 žáků. Na školách se pracovalo s učebnicemi z nakladatelství Didaktis a Alter.

5.3 METODICKÝ POSTUP VÝKUMU

Výzkum proběhl formou písemného testu. Časová dotace pro napsání testu byla stanovena na jednu vyučovací hodinu, tedy 45 minut, z čehož úvodních 5-10 minut bylo věnováno vysvětlení jednotlivých úkolů a cvičení obsažených v testu. Osobně jsem se zúčastnila psaní testu pouze v jedné ze zkoumaných tříd. V ostatních třídách jsem popsala vyučujícím, jak mají při zadávání testu postupovat.

Test jsem hodnotila pomocí bodů. Za každou správnou položku jsem udělila jeden bod, např. ve cvičení č. 1 určují žáci základní skladební dvojice (tedy podmět a přísudek) ve čtyřech větách, maximální možný počet bodů je tedy osm (čtyřikrát podmět, čtyřikrát přísudek). Podobně jsem obodovala i další cvičení. Ve cvičení 2 měli žáci 3 různé úkoly, bodovala jsem je zvlášť (podtržení podmětové části, doplňování y/i, doplňování čárek), cvičení na doplňování čárek jsem bodovala jedním bodem za každou správně doplněnou čárku, mínus bod za nesprávně doplněnou čárku.

5.4 VLASTNÍ TEST (PSÁNO KURZÍVOU)

1. **Vypište základní skladební dvojici.**
Včera večer jsme se dívali na televizi.

Děti šly koupit babičce dárek.

Stroje opravovali dělníci celý den.

Na jaře se vlaštovky, čápi a skřivani vrací z teplých krajin.

2. **Podtrhněte ve větách celou část podmětovou a doplňte y/i a čárky.**
Slepice kuřata a kohouti běhal _ po dvorku. Na louce rozkvetl _ vlčí máky kopretiny a zvonky. Cestu nám ztěžoval _ nízké smrky a husté mlázi.

3. **Obsah sdělení, které je vyjádřeno několika samostatnými větami vyjádřete větou jednoduchou s rozvíjejícími větnými členy.**

Vzor: Karel čte knihu. Kniha je krásná. Je v ní plno barevných obrázků.
Karel čte krásnou knihu plnou barevných obrázků.

Za oknem máme truhlíky. V truhlících jsou muškáty. Muškáty jsou červené.

Petr má narozeniny. Dostal nové kolo. Kolo má modrou barvu.

V sobotu jsme s bratrem spali v kempu. Spali jsme pod stanem. Kemp byl na Šumavě.

4. **Obměňte následující příklady tak, aby v nich byla přímá řeč. Dbejte, aby se měnilo postavení věty uvozovací. Použijte správně interpunkční znaménka.**

Matěj se zeptal Lukáše, jestli už umí násobilku.

Tatínek se divil, proč ještě nemám hotové úkoly.

Maminka požádala Jirku, aby umyl nádobí.

5. **Nejdříve spojte části vět dohromady, potom doplňte správnou koncovku a věty napište.**

Markéta a Lenka

rozkvetl _ na zahradě.

Bažanti i koroptve

si hrál _ na dětském hřišti.

Narcisy, tulipány a krokusy

byl _ slyšet v polích.

6. **Následující věty spojte do souvětí tak, aby dávala smysl.**

Venku je zatažená obloha. Vezmu si raději deštník.

Chci si uvařit kakao. Koupím si mléko.

Rybu si chytím sám. Rybu si půjdu koupit.

7. **Spojte správné části vět.**

Bílé ovce klepali na dveře.

Karel s Marcelou se pásly na louce.

Krávy a koně klepaly na dveře.

Vánoce už se pásli na louce.

8. **Doplňte i/y v přičestí činném v přísudku. U mužského rodu dejte pozor na životnost a neživotnost.**

Za domem stál _ dva sněhuláci. Maminka a tatínek pil _ kávu s mlékem.

Před dávnými časy žil _ na Zemi dinosauri. Skupiny studentů protestoval _ na náměstí. V červnu dozrál _ jahody a třešně. První jsme dorazil _ já, Petr a Klára.

9. **Slovesa ze závorek napište ve tvaru času minulého:**

Malé oblázky, ulity a mušličky (zdo~~bi~~t) pobřeží.

Děvčata nejčastěji (kreslit) princezny.

U počítače mě (zacít) pálit oči.

Včera jsme v lese (najít) spoustu hub.

10. Převeďte věty do minulého času.

V sadech dozrávají meruňky.

Tví spolužáci se na tebe ptají.

Marek s Luckou se chystají do školy.

Už si o tom štěbetají i vrabci na střeše.

Mraky se honí po obloze.

11. Poznáte, kam patří čárky? Doplňte je.

Pavle pojd' už domů. Přišli za námi Karel Jirka Mirek i Standa. Když jsme přišli na místo a rozhlédli se zjistili že už na nás babička čeká. Radek ošklivě zmokl a nastydl protože neměl pláštěnku ani deštník. Paní učitelka přinesla testy a my jsme nedočkavě čekali až uvidíme známky.

12. Vytvořte souvětí s touto stavbou:

V1, protože V2 a V3.

5.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

5.5.1 TABULKY HODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH TŘÍD PO ŽÁCÍCH

Tabulky jsou zpracovány pro každou třídu zvlášť (tabulka 2 pro třídu A, tabulka 3 pro třídu B, tabulka 4 pro třídu C), každý žák má svůj řádek. V tabulkách najdeme jak bodové hodnocení každého cvičení, celkovou procentuální úspěšnost řešení testu každého žáka, tak také celkovou procentuální úspěšnost řešení jednotlivých cvičení za každou třídu.

TABULKA 2 - HODNOCENÍ TŘÍDY A

Třída A

	Cvičení 1		Cvičení 2		Cvičení 3		Cvičení 4		Cvičení 5		Cvičení 6		Cvičení 7		Cvičení 8		Cvičení 9		Cvičení 10		Cvičení 11		Cvičení 12		Bodů celkem		% správných řešení	
	4x ZSD	y/i	Čárky	Věta jednoduchá	Přímá řek	Různé postavení UV	Interpunkce	Spojení částí vět	Koncovka	Smysluplná souvětí	Spojení částí vět	y/i	Slovesa v čase minulém	Správné koncovky	Věty v čase minulém	Správné koncovky	Doplňování čárek	Souvětí podle vzorce	Bodů celkem	% správných řešení								
Max. bodů	8	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	4	6	4	4	4	5	5	7	3	75	100,0						
Žák č. 1	3	0	3	2	2	0	0	0	3	3	0	4	5	4	3	5	3	5	3	53	70,7							
Žák č. 2	7	3	3	0	1	0	0	0	3	3	3	4	3	4	3	5	5	2	3	52	69,3							
Žák č. 3	7	3	3	2	3	3	1	3	3	3	3	4	6	4	3	5	5	7	3	71	94,7							
Žák č. 4	7	3	3	0	2	0	0	0	3	3	3	2	2	4	2	5	4	6	3	52	69,3							
Žák č. 5	8	3	3	0	3	3	1	3	3	2	3	4	5	4	4	5	5	5	3	67	89,3							
Žák č. 6	8	3	2	2	1	3	1	3	3	2	3	2	6	4	2	5	3	3	3	59	78,7							
Žák č. 7	8	2	3	2	1	0	1	3	3	3	3	4	5	4	3	5	4	0	3	57	76,0							
Žák č. 8	8	3	2	1	2	0	1	3	3	3	2	4	6	4	2	5	5	3	3	60	80,0							
Žák č. 9	6	3	3	0	3	3	1	3	3	1	3	0	4	4	2	5	4	2	3	53	70,7							
Žák č. 10	8	3	3	2	3	0	1	3	3	3	3	2	6	4	3	5	5	6	3	66	88,0							
Žák č. 11	3	2	2	0	0	0	0	0	3	2	0	2	4	3	1	5	2	0	0	29	38,7							
Žák č. 12	6	0	3	0	3	3	1	3	3	2	3	4	5	4	2	5	4	2	3	56	74,7							
Žák č. 13	8	0	3	0	0	3	1	3	3	3	3	4	6	4	4	5	5	3	2	60	80,0							
Žák č. 14	8	3	2	0	3	3	1	3	3	1	3	2	6	3	1	5	3	3	2	55	73,3							
Žák č. 15	7	0	2	2	3	3	1	3	3	2	3	2	5	4	2	5	3	4	2	56	74,7							
Žák č. 16	7	3	3	2	3	3	1	3	3	3	3	4	6	4	4	5	5	6	3	71	94,7							
Žák č. 17	7	3	2	0	1	0	0	0	3	2	1	4	4	3	1	4	3	1	2	41	54,7							
Žák č. 18	8	3	3	2	3	0	1	3	3	3	3	4	5	4	3	5	5	3	3	64	85,3							
Žák č. 19	7	3	3	0	0	0	0	0	3	3	3	4	3	4	1	5	2	0	2	43	57,3							

Celkem bodů za cvičení	131	43	51	17	37	27	13	39	57	47	48	60	92	73	46	94	75	61	49
celkem možných bodů	152	57	57	38	57	57	57	57	57	57	57	76	114	76	76	95	95	133	57
% správných odpovědí ve třídě	86,2	75,4	89,5	44,7	64,9	47,4	22,8	68,4	100,0	82,5	84,2	78,9	80,7	96,1	60,5	98,9	78,9	45,9	86,0

TABULKA 3 - HODNOCENÍ TŘÍDY B
Třída B

	Cvičení 1		Cvičení 2		Cvičení 3		Cvičení 4		Cvičení 5		Cvičení 6		Cvičení 7		Cvičení 8		Cvičení 9		Cvičení 10		Cvičení 11		Cvičení 12		Bodů celkem	% správných odpovědí žáka v celém testu
	Podtržení části podmětové 4x ZSD	y/í	Čárky	Věta jednoduchá	Přímá řeč	Různé postavení UV	Interpunkce	Spojení částí vět	Koncovka	Smysluplná souvětí	Spojení částí vět	y/í	Slovesa v čase minulém	Správné koncovky	Věty v čase minulém	Správné koncovky	Doplnění čárek	Souvětí podle vzorce								
Max. bodů	8	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	6	4	4	4	5	5	7	3	76	100,0			
Žák č. 1	3	3	2	2	2	2	1	3	3	2	3	4	5	4	2	5	4	7	2	63	82,9					
Žák č. 2	7	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	4	6	4	4	5	5	7	3	74	97,4					
Žák č. 3	6	0	2	0	2	3	2	3	3	2	3	4	5	3	1	5	5	6	3	58	76,3					
Žák č. 4	5	0	2	0	3	1	1	3	3	3	2	2	3	3	2	5	3	3	3	47	61,8					
Žák č. 5	7	0	3	0	3	3	2	3	3	3	3	4	5	4	2	5	5	5	2	62	81,6					
Žák č. 6	8	0	3	2	1	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	5	5	7	2	67	88,2					
Žák č. 7	8	3	3	0	2	3	1	3	3	3	3	4	5	4	3	5	5	7	3	68	89,5					
Žák č. 8	7	3	3	2	1	3	3	3	3	3	3	2	6	4	4	5	5	5	3	68	89,5					
Žák č. 9	6	3	3	2	3	2	2	2	3	3	3	4	6	4	3	5	5	6	3	68	89,5					
Žák č. 10	1	0	3	0	3	0	0	0	3	3	3	4	2	4	2	3	2	0	0	33	43,4					
Žák č. 11	7	0	1	0	3	3	1	3	3	3	3	4	6	4	1	5	5	7	2	61	80,3					
Žák č. 12	8	3	3	1	3	3	3	3	3	3	3	4	6	4	4	5	5	7	3	74	97,4					
Žák č. 13	8	0	3	2	2	3	3	3	3	3	3	4	6	4	3	5	5	7	3	70	92,1					
Žák č. 14	7	3	3	2	3	3	1	3	3	3	3	4	6	4	2	5	5	7	2	69	90,8					
Žák č. 15	8	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	4	6	4	3	5	5	7	3	73	96,1					
Žák č. 16	8	3	2	0	1	3	1	3	3	3	3	4	6	4	2	5	5	4	3	63	82,9					
Žák č. 17	7	0	3	2	3	3	3	3	3	3	3	4	6	4	3	5	5	7	3	70	92,1					
Žák č. 18	8	3	3	2	1	3	3	3	3	3	3	4	6	4	2	5	5	7	3	71	93,4					
Žák č. 19	3	0	1	0	3	0	0	0	3	0	3	0	3	4	3	5	3	5	3	39	51,3					
Žák č. 20	7	0	1	2	1	2	1	0	3	2	3	4	4	4	2	5	3	6	3	53	69,7					
Žák č. 21	8	0	3	2	3	3	1	3	3	3	3	4	6	4	3	5	5	6	3	68	89,5					
Žák č. 22	7	3	2	2	0	2	2	2	3	2	3	4	2	4	1	5	2	5	3	54	71,1					
Žák č. 23	8	0	2	0	3	3	1	3	3	3	3	4	5	3	3	5	5	7	3	64	84,2					
Žák č. 24	8	0	3	2	3	3	2	3	3	3	3	4	5	4	2	5	5	7	3	68	89,5					
Žák č. 25	7	3	3	0	2	3	2	3	3	3	3	4	5	4	3	5	4	7	2	66	86,8					

Celkem bodů za cvičení	167	36	63	29	56	63	45	64	75	68	74	92	125	97	64	123	111	149	66
celkem možných bodů	200	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75	100	150	100	100	125	125	175	75
% správných odpovědí ve třídě	83,5	48,0	84,0	38,7	74,7	84,0	60,0	85,3	100,0	90,7	98,7	92,0	83,3	97,0	64,0	98,4	88,8	85,1	88,0

TABULKA 4 – HODNOCENÍ TŘÍDY C
Třída C

	Cvičení 1		Cvičení 2			Cvičení 3			Cvičení 4			Cvičení 5			Cvičení 6			Cvičení 7			Cvičení 8			Cvičení 9			Cvičení 10			Cvičení 11			Cvičení 12			Bodů celkem		% správných odpovědí žáka v celém testu
	4x ZSD	Podtržení části podmětové	v/i	Čárky	Věta jednoduchá	Přímá řeč	Různé postavení UV	Interpunkce	Spojení částí vět	Koncovka	Smysluplná souvětí	Spojení částí vět	v/i	Slovesa v čase minulém	Správné koncovky	Věty v čase minulém	Správné koncovky	Souvětí podle vzorce	Doplňování čárek	Správné koncovky	Souvětí podle vzorce	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky	Správné koncovky		
Max. bodů	8	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	6	4	4	4	5	5	7	3	76	100,0															
Žák č. 1	3	0	3	2	1	0	0	0	3	1	3	0	6	4	1	5	3	4	3	44	57,9																	
Žák č. 2	8	0	2	1	3	0	0	0	3	2	3	2	5	2	2	5	3	2	3	46	60,5																	
Žák č. 3	8	3	1	2	1	3	2	3	3	2	3	4	5	4	4	5	5	5	3	66	86,8																	
Žák č. 4	0	0	2	1	0	0	0	0	3	2	0	4	2	4	3	0	0	3	2	26	34,2																	
Žák č. 5	6	0	0	2	0	0	0	0	3	2	0	0	2	3	1	5	2	5	3	34	44,7																	
Žák č. 6	2	2	1	1	0	0	0	0	3	2	2	0	2	4	1	5	3	2	3	33	43,4																	
Žák č. 7	8	3	1	0	0	2	1	2	3	1	1	4	5	4	3	5	5	6	3	57	75,0																	
Žák č. 8	5	0	2	0	2	3	1	3	3	1	3	0	2	4	2	5	2	0	3	41	53,9																	
Žák č. 9	8	0	3	0	3	3	1	3	3	0	3	2	4	4	3	5	4	2	3	54	71,1																	
Žák č. 10	6	0	2	1	1	3	1	3	3	2	3	0	3	4	3	5	4	2	3	49	64,5																	
Žák č. 11	6	3	2	0	2	3	1	3	3	1	3	4	2	4	1	5	3	3	3	52	68,4																	
Žák č. 12	7	0	3	0	3	0	0	0	3	3	3	0	5	4	2	5	4	4	3	49	64,5																	
Žák č. 13	7	0	1	0	3	3	1	3	3	1	3	4	3	4	1	5	2	4	3	51	67,1																	
Žák č. 14	7	0	3	0	3	0	0	0	3	3	3	2	2	4	3	5	2	3	2	45	59,2																	
Žák č. 15	4	0	3	0	2	0	0	0	3	3	0	2	4	4	2	5	3	0	1	36	47,4																	
Žák č. 16	3	0	1	0	0	3	1	3	3	1	2	4	4	4	3	5	3	0	3	43	56,6																	
Žák č. 17	7	3	1	0	2	3	1	3	3	1	3	0	3	4	4	5	5	3	3	54	71,1																	
Žák č. 18	5	0	3	0	0	0	0	0	3	1	0	2	0	4	2	5	4	0	3	32	42,1																	
Žák č. 19	4	0	2	0	0	0	0	0	3	1	0	2	5	3	1	5	3	0	0	29	38,2																	
Žák č. 20	4	3	1	0	2	0	0	0	3	2	2	2	3	4	1	5	4	0	0	36	47,4																	
Žák č. 21	7	0	3	0	1	0	3	0	3	3	3	0	6	4	1	4	3	2	3	46	60,5																	
Žák č. 22	5	0	1	2	2	1	1	1	3	3	3	4	5	4	2	5	4	5	3	54	71,1																	

Celkem bodů za cvičení	120	17	41	12	31	27	14	27	66	38	46	42	78	84	46	104	71	55	56
celkem možných bodů	176	66	66	66	66	66	66	66	66	66	66	88	132	88	88	110	110	154	66
% správných odpovědí ve třídě	68,2	25,8	62,1	18,2	47,0	40,9	21,2	40,9	100,0	57,6	69,7	47,7	59,1	95,5	52,3	94,5	64,5	35,7	84,8

5.5.2 NEJČASTĚJŠÍ CHYBY V JEDNOTLIVÝCH CVIČENÍCH

V závorce u každého čísla cvičení je uvedena celková průměrná procentuální úspěšnost všech žáků v daném cvičení. Údaje také najdeme v tabulce č. 5.

Cvičení 1. (80,3 %)

Nejvíce rozdílů se objevilo v určení přísudku ve větě „Děti šly koupit babičce dárek.“ Někteří považovali za přísudek pouze určitý slovesný tvar „šly“, jiní označily celý přísudek slovesný složený „šly koupit“. Vzhledem k tomu, že učivo o slovesném složeném přísudku je zařazeno až na druhý stupeň ZŠ, počítala jsem obě odpovědi jako správné. Další problematickou větou byla věta „Stroje opravovali dělníci celý den.“ Chyby vyplynula z nesprávného určení podmětu, který je v této větě umístěn neobvykle až za přísudkem, slovo stroje podmětem v tomto případě není.

Cvičení 2. (49,7 %, 78,3 %, 34 %)

Druhé cvičení mělo tři části, bylo tak pro žáky komplikovanější. Ukázalo se, že zvládnout v jednom cvičení najednou tři úkoly je pro některé žáky v jednom cvičení příliš náročné.

- Prvním úkolem bylo podtrhnout celou část podmětovou. Tento úkol zvládli nejlépe žáci třídy A se 75 % správných odpovědí, žáci třídy B měli úspěšnost 48 %, žáci třídy C pouze 26 % správných odpovědí. V případech neúspěšných žáků se objevilo velmi málo nesprávných podtržení, většinou nebyl úkol splněn vůbec.
- Doplnování y/i bylo nejúspěšnější částí cvičení, s různou úspěšností tento úkol splnili všichni žáci.
- Čárky ve větách někteří žáci nedoplnili vůbec, výsledkem je nízká úspěšnost (třída A – 45 %, třída B – 39 %, třída C – 18 %).

Cvičení 3. (62,3 %)

Úkolem ve třetím cvičení bylo vytvořit z informací ve třech větách jedinou větu jednoduchou. Nejčastější chybou bylo použití více určitých slovesných tvarů, tedy vytvoření souvětí.

Cvičení 4. (57,3 %, 34,7%, 64,7%)

Cvičení na převedení nepřímé řeči do řeči přímé s různým umístěním uvozovací věty. Hodnotila jsem zvlášť vytvoření přímé řeči, různé umístění uvozovací věty a správné použití interpunkce (uvozovky). Toto cvičení zvládla nejlépe třída B. Nejméně bodů žáci nasbírali za různá umístění uvozovací věty.

Cvičení 5. (100 %, 77 %)

Skládání částí vět je jediný úkol, který zvládli všichni žáci všech tří tříd. Správnou koncovku příčestí doplnila většina žáků tříd A a B, ve třídě C byla úspěšnost jen 58 %.

Cvičení 6. (84,3 %)

Spojit dvě věty jednoduché do souvětí pomocí vhodné spojky, čárky či spojovacího výrazu zvládla většina žáků. Nejméně úspěšná byla třída C (70 %).

Cvičení 7. (73 %)

Ve cvičení č. 7 měli žáci opět skládat správné části souvětí podle koncovky příčestí. Nejúspěšnější byla třída B (92 %).

Cvičení 8. (74,3 %)

Nejvíce chyb se vyskytlo v koncovce příčestí s podmínkou sněhuláci a skupiny studentů.

Cvičení 9. (96 %, 59 %)

Hodnocení cvičení 9 jsem rozdělila na dvě části. Prvním úkolem bylo převést sloveso ze zápornky do minulého času, druhým úkolem použít správnou koncovku příčestí. Nejvíce chyb se vyskytlo v převedení slovesa začít (začaly). Protože však učivo o slovesném vidu není součástí učiva 1. stupně ZŠ, neoznačovala jsem tvar „začínaly“ jako chybu. Nejvíce chyb bylo v koncovce příčestí věty „Děvčata kreslila“. Žáci často uváděli koncovku -y.

Cvičení 10. (97,3 %, 77,7, %)

Cvičení 10 mělo opět dvě části: převedení slovesa do minulého času a použití správné koncovky příčestí. První úkol splnily všechny třídy téměř stoprocentně, chyby se vyskytovaly v použití správné koncovky.

Cvičení 11. (55,7 %)

Doplňování čárek se ukázalo jako velmi obtížný úkol pro třídy A a C. Třída B ho zvládla na 85 %. Ve cvičení měli žáci doplnit celkem 7 čárek za 7 bodů. Za každou správně uvedenou čárku jsem udělila bod, za každou nesprávně uvedenou čárku jsem bod ubrala. Nejvíce potíží měli žáci s větným celkem: „Když jsme přišli na místo a rozhlédli se, zjistili jsme, že už na nás babička čeká.“ Někteří žáci kladli čárky nejen před všechny spojky, ale i za ně.

Cvičení 12. (86,3 %)

Ve cvičení č. 12 měli žáci vytvořit souvětí podle vzorce V1, protože V2 a V3. Většina žáků si s úkolem poradila velmi dobře, rozdíly mezi jednotlivými třídami byly minimální. Nejčastější chybou bylo použití souvětí pouze podle vzorce V1, protože V2, přičemž spojka a spojovala jednotlivá slova a ne věty, třetí věta v souvětí tedy chyběla.

5.5.3 TABULKY ÚSPĚŠNOSTI V JEDNOTLIVÝCH CVIČENÍCH

V tabulce č. 5 najdeme procentuální úspěšnost řešení jednotlivých cvičení celkově i po třídách. Vidíme, že např. první cvičení lépe zvládly třídy A (89 %) a B (86 %), třída C byla méně úspěšná (69 %). Celková průměrná úspěšnost v prvním cvičení je 80,3 %.

TABULKA 5 – PŘEHLED PROCENTUÁLNÍ ÚSPĚŠNOSTI CELKOVÉ A PO TŘÍDÁCH

Procento správnosti v jednotlivých cvičeních - přehled po třídách

		Třída A	Třída B	Třída C	Celková úspěšnost
Cvičení 1	4x ZSD	86	86	69	80,3
Cvičení 2	Podtržení části podmětové	75	48	26	49,7
	y/i	89	84	62	78,3
	Čárky	45	39	18	34,0
Cvičení 3	Věta jednoduchá	65	75	47	62,3
Cvičení 4	Přímá řeč	47	84	41	57,3
	Různé postavení UV	23	60	21	34,7
	Interpunkce	68	85	41	64,7
Cvičení 5	Spojení částí vět	100	100	100	100,0
	Koncovka	82	91	58	77,0
Cvičení 6	Smysluplná souvětí	84	99	70	84,3
Cvičení 7	Spojení částí vět	79	92	48	73,0
Cvičení 8	y/i	81	83	59	74,3
Cvičení 9	Slovesa v čase minulém	96	97	95	96,0
	Správné koncovky	61	64	52	59,0
Cvičení 10	Věty v čase minulém	99	98	95	97,3
	Správné koncovky	79	89	65	77,7
Cvičení 11	Doplňování čárek	46	85	36	55,7
Cvičení 12	Souvětí podle vzorce	86	88	85	86,3
% správnosti v celém testu		73	81	57	70,6

5.5.4 HODNOCENÍ VÝZKUMU

V pomyslné soutěži tříd, které se zúčastnily výzkumu, by zvítězila třída B, třída C byla ve většině cvičení nejméně úspěšná.

Nejméně úspěšně žáci splnili úkol měnit postavení uvozovací věty. Přisuzuji to především celkové náročnosti cvičení č. 4, věnovanému přímé řeči. Cvičení obsahovalo příliš mnoho úkolů najednou. Naopak velmi dobře si žáci vedli při určování základní skladební dvojice či vytváření souvětí podle vzorce. Téměř stoprocentní úspěšnost měli žáci při převádění sloves ve větách do minulého času, potíže však nastaly s doplňováním správné koncovky příčestí. Úspěšnost cvičení zaměřených na doplňování správné koncovky příčestí byla cca 73 %. Ukázalo se také, že velké potíže žákům činila cvičení na doplňování čárek v souvětí.

Následující tabulka ukazuje celkovou procentuální úspěšnost při řešení cvičení zaměřených na dva pilíře syntaktického pravopisu, tedy použití správné koncovky příčestí činného a čárky v souvětí.

TABULKA 6 – KONCOVKY PŘÍČESTÍ A INTERPUNKCE

	Třída A	Třída B	Třída C	Celková úspěšnost
Cvičení na doplňování koncovek příčestí	89	84	62	78,3
	82	91	58	77,0
	81	83	59	74,3
	61	64	52	59,0
	79	89	65	77,7
Celkem % správných koncovek příčestí	78,4	82,2	59,2	73,3

	Třída A	Třída B	Třída C	Celková úspěšnost
Doplňování čárek	45	39	18	34,0
	46	85	36	55,7
Celkem % správně doplněných čárek	45,5	62,0	27,0	44,8

6 METODICKÁ DOPORUČENÍ

6.1 METODICKÁ DOPORUČENÍ VYPLÝVAJÍCÍ Z VÝZKUMU

Na základě výzkumu jsem dospěla k následujícím závěrům:

- Pro vyšší úspěšnost řešení je lepší zadávat v jednom cvičení méně úkolů. Žáci se soustředí na splnění jedné části úkolu, maximálně na dvě, na třetí část už často zapomenou.
- Při zadávání úkolu je třeba dbát na řádné vysvětlení úkolů a upozornit na možná úskalí. Dle mého názoru mohly být rozdíly v úspěšnosti plnění jednotlivých tříd způsobeny i rozdíly v popisu úkolů učitelem při zadávání práce.
- Z výzkumu vyplývá, že použití uvozovek v přímé řeči chápou žáci bez problémů.
- Různé umístění uvozovací věty žáci mohou zvládnout v případě, že jsou na tento úkol řádně upozorněni a procvičují-li ho formou samostatného cvičení.
- Použití správných koncovek přičestí je velmi často a důkladně probírané učivo, soustředí se na něj většina učebnic, žáci je většinou snadno pochopí. Potíže mívají převážně se správným určením podmětu a jeho rodu.
- Nejvíce chybují žáci v interpunkci, resp. při doplňování čárek do souvětí. Tímto učivem se budou podrobněji zabývat na 2. stupni. Na 1. stupni je vhodné se spokojit s vysvětlením, že čárky používáme k oddělení vět v souvětí, nepíšeme je **zpravidla** pouze před spojkami a, i, ani a nebo.
- Velmi důležité je dbát na to, aby zadávaná cvičení odpovídala již probranému učivu. Cvičení by neměla obsahovat jevy, které jsou součástí výuky syntaktického pravopisu vyšších ročníků (např. přísudek slovesný jednoduchý / přísudek slovesný složený).

6.2 NÁVRH PRACOVNÍCH LISTŮ

Na základě provedeného výzkumu a analýzy učebnic jsem připravila návrh pracovních listů vhodných pro nácvik jevů syntaktického pravopisu.

6.2.1 PRACOVNÍ LISTY NA PROCVIČOVÁNÍ INTERPUNKCE V SOUVĚTÍ

V pracovních listech najdeme úkoly k procvičování interpunkce v souvětí. První setkání s interpunkcí absolvují žáci již v prvním ročníku, kdy se učí o interpunkčních znaménkách na konci věty. Od druhého ročníku začínají rozlišovat větu jednoduchou a souvětí, použití čárky k rozdělení vět či jednotlivých slov. Ve třetím ročníku již používají vzorce souvětí. Učivo o základních pravidlech psaní čárek v souvětí je zařazeno do čtvrtého ročníku. Žáci se učí, že věty v souvětí oddělujeme čárkou nebo vhodnými spojovacími výrazy (spojky, zájmena, příslovce), před kterými obvykle čárku píšeme. Výjimkou jsou pouze spojky a, i, nebo, ani, před kterými čárku zpravidla nepíšeme. Velmi důležité je žákům zdůraznit, že existují i případy, kdy se čárka píše i před těmito spojkami. Tato pravidla jsou však již zařazena do učiva druhého stupně ZŠ. Pátý ročník je většinou věnován opakování učiva. Ve čtvrtém a pátém ročníku se žáci seznámí také s použitím přímé řeči a tedy i uvozovek

Následující pracovní listy jsou věnovány právě interpunkci, ve které žáci během výzkumu nejvíce chybovali.

PRACOVNÍ LIST 1 – INTERPUNKCE V SOUVĚTÍ, VZORCE SOUVĚTÍ

1. Vytvoř různá souvětí podle vzorců:

V1 a V2.

V1, ale V2 a V3.

Když V1 a V2, V3.

2. Vytvoř souvětí s použitím následujících spojovacích výrazů a správně doplň čárky:

aby _____

když _____

ale _____

než _____

která _____

kam _____

jelikož _____

PRACOVNÍ LIST 2 – INTERPUNKCE V SOUVĚTÍ - ZVÍŘATA

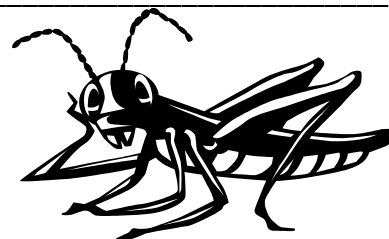
1. Doplňte čárky do vět. (Polanská 1996, str. 71)¹²

Ať přijdete v přírodě kamkoliv všude máte kolem sebe plno hmyzu. V trávě leze brouk nad květinami krouží včely a motýli luční kobylky cvrčci a vážky šustí křídly. Nad hladinami řek uhánějí hejna blýskavých vírníků pod vodou zase veslují nohama znakoplavky které loví drobnou vodní žoužel. Ani na poušti není úplně pusto když se člověk kolem sebe pozorně rozhlédne zjistí že na sebemenším keříčku sedí nějaký hmyz. Pouštní kobylka žvýká lísteček na větvičkách sedí krasci s krunýřem tvrdým jako ořech na suchých stéblech trávy sedí pestří puchýrníci kteří tohle jméno dostali pro svou jedovatou krev. Kam se podíváte všude žije hmyz ti naši malí naši malí nenápadní sousedé.

Co všechno můžeš v textu určit?

Co všechno si můžeš procvičit?

2. Napiš několik souvětí o zvířatech, která máš rád.

¹² POLANSKÁ, Jiřina, Mgr. *Cvičebnice českého jazyka pro 4. ročník základní školy – pracovní sešit*. Vyd. 1. Ilustrace Miroslava Jakešová. Praha: Fortuna, 1996, 80 s.

PRACOVNÍ LIST 3 – INTERPUNKCE V SOUVĚTÍ, TVORBA SOUVĚTÍ

1. Doplňte souvětí a zapište jeho vzorec. Dbejte na správné použití čárek

Venku prší _____

_____ auto muselo rychle zabrzdit.

Maminka peče dort _____

O velikonocích chodí chlapci s pomlázkou _____

Když jsem byl malý _____

_____ rozbila se.

2. Podtrhni v textu slovesné tvary určité a doplň čárky do souvětí.

Když začalo pršet utíkali jsme domů. Dnes se těším do školy protože máme tělocvik. Tatínek nám slíbil že pojedeme v sobotu na výlet. Venku je krásně půjdeme se projít. Svrtr který mi koupila babička mě kouše. Jestliže najdeme dost hub uvaří nám maminka smaženici a usmaží řízky. Viděla jsem jak to udělal.

Vypiš použité spojovací výrazy a urči jejich slovní druh.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

6.2.2 PRACOVNÍ LISTY NA PROCVIČOVÁNÍ SHODY PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

Shoda přísudku s podmětem je obvykle zařazována do výuky ve čtvrtém ročníku. Předpokladem je zvládnutí určování základní skladební dvojice, především mluvnického rodu podmětu. Princip shody si žáci osvojí snadno, ale obtížný je pravopis plurálových příčestí v čase minulém.

Výuka probíhá po následujících částech (podle rodů): nejdříve rod střední, pak ženský a nakonec mužský, nutno rozlišovat životnost a neživotnost.

Brabcová¹³ zdůrazňuje následující zásady výuky, které je třeba si uvědomovat:

1. Při výkladu zdůrazňujeme, že *l* je hláska obojetná, proto si musíme osvojit pravidla, kdy po ní v příčestí píšeme písmeno *i* a kdy *y*.
2. Od počátku nácviku uvádíme i věty s podmětem postponovaným, abychom zabránili mechančnosti a vypěstovali pohotovost při určování (např. V Jelení Hůrce stojí roztomilé nádraží. Stroje vyráběli dělníci.).
3. Snažíme se nevytvářet představu mechanické shody v *i-y* mezi podmětem a přísudkem (Muži cvičili. Stromy rozkvetly. Dívky cvičily.). To pak vede k chybné analogii, například – Noci se „krátili“. Děti si „hráli“.) Zdůrazňujeme proto lingvistický přístup - pro pravopis koncovky příčestí je rozhodující rod, popřípadě životnost podmětu.
4. Upozorníme na rozdíly psaní *i-y* v přísudku ve tvaru přítomného a minulého času (muži nosí, ženy nosí – muži nosili, ženy nosily) a zdůrazníme, že v koncovkách sloves přítomného času oznamovacího způsobu je vždy *i*.
5. Dbáme na to, by žáci neuplatňovali shodu podle smyslu v typech *davy lidí se tísnily, proudy lidí směřovaly* apod. I zde je nutno se důsledně opírat o rod podmětu, tedy o podstatné jméno v 1. pádě.

Následující pracovní listy jsou věnovány shodě přísudku s podmětem.

¹³ BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*, str. 104

PRACOVNÍ LIST 4 – SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM, DOPLŇOVÁNÍ PODSTATNÝCH JMEN

1. V každé větě podtrhni základní skladební dvojici.

První ranní mrazíky hlásí blížící se příchod zimy.

Houfy špačků se vrhají na třešňový sad.

Markéta a Lukáš bydlí ve stejném domě.

V parku spolu dovádějí dva psi.

Naše dvě skříně stěhují otec a strýc do třetího patra.

2. Věty z prvního cvičení převed' do minulého času. Dbej na správné koncovky příčestí.

První ranní mrazíky hlásily blížící se příchod zimy _____

3. Doplň vhodná podstatná jména.¹⁴

V lese bylo nádherně. _____ šuměly, _____ zpívali a _____ voněly.

Přišli se na nás podívat i _____, a jejich _____ také přihopsala.

¹⁴ POLANSKÁ, Jiřina, Mgr. *Cvičebnice českého jazyka pro 4. ročník základní školy – pracovní sešit*. Vyd. 1. Ilustrace Miroslava Jakešová. Praha: Fortuna, 1996, 80 s.

PRACOVNÍ LIST 5 – SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM, DOPLŇOVÁNÍ SLOVES

1. Doplň věty vhodnými slovesy v minulém čase.

Švadleny _____ Mýdla _____

Žáby _____ Motýli _____

Davy _____ Vrabci _____

Žáci _____ Kouzelníci _____

Štěňata _____ Děti _____

Krávy _____ Kuchaři _____

1. Doplň do slov i, í, y, ý. Utvoř správné trojice a písmeno, které je uvedeno vždy za posledním slovem, napiš podle čísel do mřížky.¹⁵

1 Pařezy	zářil__	v srpnu.	í
2 Hvězdy	zčervenal__	stářím.	U
3 Obilí	cvrl__kal__	na věšáku.	A
4 Třešně	přišl__	celý večer.	J
5 Pláště	v__sel__	na v__stavu.	í
6 Ptáčci	dozrál__	na stromě.	H
7 Návštěvníci	ztrouchnivěl__	na neb__.	B

1	2	3	4	5	6	7
U						

¹⁵ KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Lenka RYKROVÁ a Jitka VOKŠICKÁ. *Český jazyk: pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2010, 4 sv. ISBN 978-80-7238-937-7.

6.2.3 PRACOVNÍ LISTY NA PROCVIČOVÁNÍ PŘÍMÉ ŘEČI

Přímou řeč žáci znají většinou z četby. Učivo o přímé řeči je do výuky zařazeno obvykle ve 4. ročníku.

Žáci se seznámí s termíny přímá řeč, uvozovky, věta uvozovací, řeč nepřímá, dozvědí se, že u řeči přímé a věty uvozovací jde o volné spojení vět, nikoli souvětí, nepoužívají se tedy spojovací výrazy.

Pravidla použití interpunkce jsou uváděna na příkladech i pomocí vzorců tří různých postavení uvozovací věty:

V ~~~~~: „V _____ . (!?)“

„V _____ , (!?)“ m ~~~~~.

„V _____ ,“ m ~~~~~ , „m _____ . (!?)“

O řeči nepřímé Brabcová¹⁶ uvádí, že v ní mluvčí dává původnímu projevu novou podobu, většinou vedlejší věty obsahové, závislé na větě hlavní (resp. řídicí). Současně dochází i ke změně kategorie osoby, času a způsobu. Např. „Mirku, znáš ježka?“ ptal se Jeník Mirka. / Jeník se ptal Mirka, jestli zná ježka.

Výuka pravidel řeči přímé a nepřímé je pro žáky nesnadná, proto na 1. stupni nekončí, ale je dále rozvíjena na stupni druhém.

Následuje pracovní list zaměřený na procvičování použití řeči přímé a nepřímé.

¹⁶ BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*, str. 171

PRACOVNÍ LIST 6 – ŘEČ PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ

1. Doplň správně uvozovky¹⁷:

Zazvonil u mne telefon.

Kdo tam?

Slon.

A odkud? Vaše adresa?

Kraj pralesa, na pobřeží tlustých hadů.

A co chcete?

Čokoládu.

Pro kohopak?

Pro syna.

A jak mnoho?

Čtyři kila nebo pět, ale hned.

Víc jí nesní, synáček můj,

teprv běhat začíná.

(Korněj Čukovskij)

2. Převeď nepřímou řeč v přímou. Použij různé pozice uvozovací věty.

Maminka se mě ptala, co si přeji k narozeninám.

Ondra slíbil, že hned jak přijde ze školy, udělá si úkoly.

Pavel na Františka volal, jestli s ním půjde ven.

3. Změň přímou řeč na řeč nepřímou.

„Děti,“ volala maminka, „večeře je na stole!“

„Už běžíme, mami,“ zavolaly děti.

Jen Kája ještě dodal: „Hned, maminko, jen co si to dostavím.“

¹⁷ MATZENAUEROVÁ, Věra. *Pětiminutovky pro ZŠ: český jazyk - 5. třída*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2008, [350] s. ISBN 978-80-253-0620-8.

7 ZÁVĚR

Diplomová práce by měla přispět k problematice jazykového vzdělávání na prvním stupni základní školy. Konkrétně se zabývá otázkou syntaktického pravopisu a jeho výuky na prvním stupni základní školy.

Analýzou šesti řad učebnic jsem dospěla k následujícím závěrům: učivo obsažené v učebnicích odpovídá požadavkům RVP. Učebnice se liší rozsahem, grafickou podobou, výběrem témat a ukázek. Metodické postupy většiny učebnic jsou velmi podobné, odchylky najdeme u učebnic nakladatelství Alter (učivo o stavbě souvětí zařadilo až od 3. ročníku) či nakladatelství Prodos (učivo o základní skladební dvojici zařadilo až od 4. ročníku). Osobně mě nejvíce oslovily učebnice nakladatelství Alter.

Žáci, kteří se zúčastnili výzkumu popsaného v kapitole č. 5, nejvíce chybovali v použití interpunkce v souvětí. Cvičení zaměřené na doplňování čárek splnilo správně pouze 44,8 % zkoumaných žáků. Nejméně potíží žákům činily úlohy na určování základní skladební dvojice (úspěšnost 80,3 %) či vytváření souvětí podle vzorce (86,3 %). Velké potíže činila žákům kombinovaná cvičení složená z více než dvou úkolů.

Na základě výzkumu jsem dospěla k následujícím doporučením: velmi důležité je dbát na to, aby zadávaná cvičení odpovídala již probranému učivu, pro vyšší úspěšnost řešení je lepší zadávat v jednom cvičení méně úkolů. Použití správných koncovek přičestí je velmi důkladně probírané učivo, žáci je většinou snadno pochopí. Potíže mívají převážně se správným určením podmětu a jeho rodu, je tedy důležité tuto část výuky nepodcenit. Nejvíce žáci chybovali při doplňování čárek do souvětí. Tímto učivem se budou podrobněji zabývat na 2. stupni. Na 1. stupni je vhodné se spokojit s vysvětlením, že čárky používáme k oddělení vět v souvětí, nepíšeme je **zpravidla** pouze před spojkami a, i, ani a nebo.

Práce na analýze a výzkumu mi velmi pomohla zorientovat se v používaných metodických postupech výuky syntaktického pravopisu. Získala jsem přehled o dostupných učebnicích i nejčastěji se vyskytujících syntakticko-pravopisných chybách.

Věřím, že moje diplomová práce bude přínosem pro výuku českého jazyka na prvním stupni základní školy a že popsaná metodická doporučení a pracovní listy mohou inspirovat další vyučující.

8 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Učivo o syntaktickém pravopisu v jednotlivých řadách učebnic	- 8 -
Tabulka 2 - Hodnocení třídy A	- 42 -
Tabulka 3 - Hodnocení třídy B	- 43 -
Tabulka 4 – Hodnocení třídy C.....	- 44 -
Tabulka 5 – Přehled procentuální úspěšnosti celkové a po třídách.....	- 48 -
Tabulka 6 – Koncovky přičestí a interpunkce	- 49 -

9 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Tvoření vět.....	- 9 -
Obrázek 2 – Melodie věty.....	- 10 -
Obrázek 3 - Souvětí.....	- 16 -
Obrázek 4 – Grafické znázornění základní skladební dvojice	- 20 -
Obrázek 5 - Přísudek.....	- 22 -
Obrázek 6 – Malujeme větu	- 25 -
Obrázek 7 – Shoda přísudku s několikanásobným podmětem	- 31 -
Obrázek 8 - Schéma přímé řeči.....	- 34 -

10 SEZNAM PRACOVNÍCH LISTŮ

Pracovní list 1 – interpunkce v souvětí, vzorce souvětí.....	- 52 -
Pracovní list 2 – interpunkce v souvětí - zvířata	- 53 -
Pracovní list 3 – interpunkce v souvětí, tvorba souvětí.....	- 54 -
Pracovní list 4 – Shoda přísudku s podmětem, doplňování podstatných jmen	- 56 -
Pracovní list 5 – Shoda přísudku s podmětem, doplňování sloves	- 57 -
Pracovní list 6 – Řeč přímá a nepřímá	- 59 -

11 SEZNAM LITERATURY A ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

Pravidla českého pravopisu. 5., dopl. vyd. Praha: Fin, 2008, 463 s. ISBN 978-80-86002-89-7.

BRABCOVÁ, Radoslava. *Didaktika českého jazyka pro studující oboru učitelství na prvním stupni základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 183 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-4251-0.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Český jazyk pro studující učitelství v 1.-4. ročníku základní školy*. Vyd. 26. Praha: Fortuna, 1990, 246 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-716-8555-0.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Český jazyk pro studující učitelství v 1.-4. ročníku základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 283 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-042-3958-7.

ČECHOVÁ, Marie, Zdeněk HLAVSA, Antonín TEJNOR a Vlastimil STYBLÍK. *Přehledná mluvnice češtiny pro základní školy: [mluvnice se nebojíme]*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1992, 153 s. ISBN 80-852-9836-8.

ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. 2., upravené vyd., v SPN vyd. 1. Praha: SPN, 1998, 264 p. ISBN 80-859-3747-6.

HAUSER, Přemysl a Karla ONDRÁŠKOVÁ. *Základy didaktiky českého jazyka pro první stupeň základní školy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1991, 93 s. ISBN 80-210-0239-5.

DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, Vlastimil STYBLÍK, Karla ONDRÁŠKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy: učebnice*. 1. vyd. Ilustrace Aleš Čuma. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, c1997, 3 sv. ISBN 80-859-3758-1.

DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, Vlastimil STYBLÍK, Karla ONDRÁŠKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy: učebnice*. 1. vyd. Ilustrace Aleš Čuma. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, c1997, 224 s. ISBN 80-859-3761-1.

DVOŘÁKOVÁ, Zdeňka, Vlastimil STYBLÍK, Karla ONDRÁŠKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro čtvrtý ročník základní školy: učebnice*. 9., přeprac. vyd. Ilustrace Aleš Čuma. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994, 207 s. ISBN 80-042-6463-8.

ČECHOVÁ, Marie, Přemysl HAUSER, Alois JEDLIČKA, Bohumil SEDLÁČEK a Vlastimil STYBLÍK. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: učebnice*. 9. přeprac. vyd., ve Fortuně 1. Ilustrace Aleš Čuma. Praha: Fortuna, 1995, 165 s. ISBN 80-716-8214-4.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 2. Ročník - 1.díl.* Olomouc: Prodos, 1999, 79 s. ISBN 80-858-0673-8.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 2. Ročník - 2.díl.* Olomouc: Prodos, 1999, 79 s. ISBN 8085806746.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 3 - 1. díl.* Ilustrace Jindřich Kania. Olomouc: Prodos, 1993, 79 s. ISBN 80-858-0606-1.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk pro 3. Ročník – 2. díl.* Vyd. 2., přeprac. podle požadavků RVP ZV. Ilustrace Jana Kudličková. Olomouc: Prodos, 2006, 2 sv. (79, 79 s.). ISBN 80-7230-164-02.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 4 – 1. díl.* Vyd. 2., přeprac. podle požadavků RVP ZV. Ilustrace Jana Kudličková. Olomouc: Prodos, 1993, 78 s. ISBN 80-858-0612-6.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 4: [pro 4. ročník] – 2.díl.* Vyd. 2., přeprac. podle požadavků RVP ZV. Ilustrace Jana Kudličková. Olomouc: Prodos, 1993, 78 s. ISBN 80-858-0613-4.

MIKULENKOVÁ, Hana. *Český jazyk 5: [pro 5. ročník].* Vyd. 2., přeprac. podle požadavků RVP ZV. Ilustrace Jana Kudličková. Olomouc: Prodos, c2008, 4 sv. Modrá řada (Prodos). ISBN 978-80-7230-220-82.

BURIANOVÁ, Hana, Ludmila JÍZDNÁ, Mária TARÁBKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy: učebnice.* Vyd. 3. Ilustrace Aleš Čuma. Brno: Didaktis, 2009, 103 s. ISBN 978-80-7358-132-9.

BURIANOVÁ, Hana, Ludmila JÍZDNÁ, Mária TARÁBKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 3. ročník základní školy : učebnice.* Vyd. 1. Ilustrace Aleš Čuma. Brno: Didaktis, 2003, 63 s. ISBN 80-735-8001-2.

GRÜNHUTOVÁ, Petra, Petra HUMPOLÍKOVÁ, Mária TARÁBKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy: učebnice.* Vyd. 1. Ilustrace Aleš Čuma. Brno: Didaktis, c2005, 3 sv. ISBN 978-80-7358-040-7.

HORÁČKOVÁ, Martina, Petra ADÁMKOVÁ, Mária TARÁBKOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy: učebnice.* Vyd. 1. Ilustrace Aleš Čuma. Brno: Didaktis, c2007, 3 sv. ISBN 978-80-7358-088-9.

NOVÁKOVÁ, Zuzana, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro druhý ročník: učebnice pro 2. ročník.* Vyd. 2. Ilustrace Vlasta Švejdová, Marta Sonnbergová. Všeň: Alter, 1998c1994, 122 s. ISBN 80-857-7593-X.

DVORSKÝ, Ladislav, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro třetí ročník: učebnice pro 3. ročník.* Vyd. 2., upr. Ilustrace Kateřina Lovis-Miler. Všeň: Alter, 2000, 159 s. ISBN 80-724-5014-X.

ČECHURA, Rudolf, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro čtvrtý ročník: učebnice pro 4. ročník*. Vyd. 1. Ilustrace Drahomíra Dvořáková. Všeň: Alter, 1996, 159 s. ISBN 80-857-7547-6.

ŠTROBLOVÁ, Jana, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk pro pátý ročník: učebnice pro 5. ročník*. Vyd. 1. Ilustrace Daniela Benešová. Všeň: Alter, 1996, 183 s. ISBN 80-857-7551-4.

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana, Zita JANÁČKOVÁ a Olga PŘÍBORSKÁ. *Český jazyk 2: učebnice pro 2. ročník základní školy*. 1. vyd. Ilustrace Jiří Petráček. Brno: Nová škola, 1998, 95 s. ISBN 80-856-0779-4.

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana, Zita JANÁČKOVÁ a Marie MITTERMAYEROVÁ. *Český jazyk 3: pro 3. ročník základní školy*. 2., přeprac. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Ilustrace Jiří Petráček. Brno: Nová škola, c2010, 2 sv. ISBN 978-80-7289-154-2.

MÜHLHAUSEROVÁ, Hana, Zita JANÁČKOVÁ a Marie MITTERMAYEROVÁ. *Český jazyk 4: pro 4. ročník základní školy*. 2., přeprac. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Ilustrace Jiří Petráček. Brno: Nová škola, c2004, 2 sv. ISBN 80-85607-92-1.

JANÁČKOVÁ, Zita, Eva MINÁŘOVÁ, Jitka ZBOŘILOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk 5: učebnice pro 5. ročník*. Brno: Nová škola, c1998, 144 s. ISBN 80-856-0776-X.

HOŠNOVÁ, Eva. *Český jazyk 2 pro základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2006, 160 s. ISBN 80-723-5329-2.

HOŠNOVÁ, Eva. *Český jazyk 3 pro základní školy*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2008, 215 s. ISBN 978-807-2353-903.

HOŠNOVÁ, Eva, Irena VAŇKOVÁ a Martina ŠMEJKALOVÁ. *Český jazyk 4 pro základní školy*. 1. vyd. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2009, 208 s. ISBN 978-807-2354-238.

HOŠNOVÁ, Eva, Irena VAŇKOVÁ a Martina ŠMEJKALOVÁ. *Český jazyk 5 pro základní školy*. 1. vyd. Ilustrace Zdeňka Krejčová. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2009, 208 s. ISBN 978-807-2354-535.

POLANSKÁ, Jiřina, Mgr. *Cvičebnice českého jazyka pro 4. ročník základní školy – pracovní sešit*. Vyd. 1. Ilustrace Miroslava Jakešová. Praha: Fortuna, 1996, 80 s.

KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Lenka RYKROVÁ a Jitka VOKŠICKÁ. *Český jazyk: pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2010, 4 sv. ISBN 978-80-7238-937-7.

[online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf>

12 RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá otázkou syntaktického pravopisu a jeho výuky na prvním stupni základní školy.

Teoretická část popisuje pojetí syntaktického pravopisu a metodické postupy jeho výuky podle Rámcového vzdělávacího programu.

Analýza učebnic popisuje metodické postupy při výuce syntaktického pravopisu použité v šesti řadách učebnic, které se v současnosti na našich základních školách používají.

V empirické části byly ověřovány znalosti syntaktického pravopisu u žáků 5. ročníků základních škol. Výsledky jsou zpracovány do tabulek.

Diplomová práce obsahuje také metodická doporučení a návrh pracovních listů pro výuku jevů syntaktického pravopisu.

THE RESUMÉ

My Master's thesis deals with problems of the syntactical orthography and its education in primary school.

The theoretical part describes basic principles, meaning and ways of syntactical orthography education in accordance with Framework Education Programme.

Schoolbook analysis describes educational methods used in six series of schoolbooks actually used in primary schools.

In the empirical part syntactical orthography knowledge of fifth grade pupils were tested. The results are shown in the tables.

The Master's thesis offers methodical advices and proposals of worksheets for syntactical orthography education in primary school.